

NOI, MOLDOVENII

MOLDOVENII

NOI, MOLDOVENII

2025

NOI, MOLDOVENII

Chişinău, 2025

Cuprins

Introducere	4
1. Noi sîntem moldoveni	9
1.1. Moldovenii din Republica Moldova	9
1.2. Etnogeneza moldovenilor	11
1.3. Argumente de ordin genetic în continuitatea populației din arealul carpato-dunăreano-pontic	12
2. Despre limba moldovenească	17
2.1. Introducere	17
2.2. Originile limbii moldovenești	25
2.3. Elemente latine și slave comune cu limba moldovenească	27
2.4. Limba moldovenească - baza limbii literare comune	31
3. Despre rolul culturii moldovenești în formarea culturii României	38
4. Despre rolul moldovenilor la crearea României	43
5. De ce nu sîntem români?	50
6. Simbolurile Moldovei istorice	54
6.1. Însemnele domniei monarhilor moldoveni	55
6.2. Încoronarea domnitorilor Moldovei	70
7. Despre unirea Republicii Moldova cu România	73
ANEXĂ	77
Documente istorice falsificate	77
Limba moldovenească în documentele Cancelariei Domnești, publicate în ediția din 1951 a Academiei Române	86

Introducere

Nimeni nu știe de când există cuvintele „**Moldova**” și „**mol-doveni**”. Nimeni nu cunoaște nici originea exactă a acestor cuvinte. Poate că este unul dintre toponimele (denumirea unei așezări) vechilor geto-daci, ale căror nume de orașe și cetăți se terminau cu cuvintele „dava” - Arkidava, Buridava, Petrodava, Rusidava... Moldava. Poate că este numele unuia dintre vechile triburi indo-europene, care s-au stabilit între Carpați și Nistru cu multe mii de ani în urmă, sau o parte a teritoriului ocupat de aceste triburi. Dar clar este faptul, că acești termeni au mult mai mulți ani decât statul nostru, format, conform sursele scrise cunoscute, în 1359.

Aceste cuvinte au, probabil, o vechime de mii de ani, pentru că nimeni nu știe când râul din Republica Cehă a fost numit „Moldau”, pe care populația locală a început mai târziu să îl numească Vltava, când râurile din România au fost numite „Moldova” și „Moldovița”, când cel mai înalt munte din Carpați (2544 de metri înălțime), care nu a fost niciodată pe teritoriul Moldovei istorice, a fost numit „Moldovanu”.

Nu știm când și de ce vechile orașe și cetăți, răspândite în Europa Centrală și de Sud, au fost denumite cu nume care conțineau rădăcina „mold”. Aceste informații s-au pierdut, dar numele străvechi al poporului nostru, al țării și limbii sale ne mîngîie urechile, ne este drag și aproape de inimă, acest nume ne-a fost transmis de strămoșii care au creat istoria glorioasă a statului nostru, mulți dintre ei murind pentru țara lor cu numele ei pe buze. Acest nume este în sîngele și în sufletele noastre. Acest nume ne-a ajutat să evităm asimilarea de către națiuni mai numeroase, să creăm cultura noastră minunată, să păstrăm simbolurile, istoria, limba și memoria marilor noștri strămoși. Acest nume este strîns legat de pămîntul nostru, pe care îl iubim, datorită acestui nume sîntem printre cele 200 de națiuni care au propria lor statalitate.

Moldovenii au avut și au o contribuție decisivă la cultura

poporului român, majoritatea clasicilor și figurilor contemporane ale muzicii, literaturii, artei și filosofiei românești provenind din moldovenii. Moldovenii au jucat un rol important în eliberarea Moldovei de peste Prut și a Munteniei de sub jugul otoman, precum și de sub tutela excesivă a Imperiului Rus. Reprezentanții intelectualității și militarii noștri au jucat un rol decisiv în unirea Moldovei și Valahiei. Anume moldovenii au înțeles importanța unirii celor două popoare frățești într-un singur stat, ca o condiție necesară pentru păstrarea lor, au fost cei care au contribuit decisiv la susținerea ideologică, politică și militară a acestei unirii. Din păcate, rezolvînd aceste sarcini, actuale la acea vreme, marii noștri compatrioți nu au acordat atenția cuvenită importanței respectării acordurilor internaționale privind denumirea statului și a poporului, născut ca urmare a acestei uniri.

Nu au observat cum ei, fascinați de însuși procesul de uni-re, au fost devansați de valahii mai puțin educați și romantici, dar mai pricepuți la intrigi politice, mai mulți, mai practici și mai asertivi, care au impus națiunii numele, din punct de vedere istoric străin poporului nostru – de „români” și denumirea statului – „România”. Compatrioții noștri remarcabili, călăuziți de bune intenții, au căzut într-o capcană, din care nu au mai putut ieși, trăgînd după ei cea mai mare parte a poporului moldovenesc. Și aici se cuvine să ne amintim de clasicul literaturii moldovenești Alecu Russo, care scria în anii '50 ai secolului al XIX-lea: „...Săracul Ștefan-Vodă, unde-i să vadă...? Nu mai sîntem moldoveni, ci români... Mi-e teamă că în ziua de pe urmă, cînd trîmbița cerească ne va chema la Judecata cea mare, nu ne vom putea înțelege cu strămoșii noștri, nici în limbă, nici în idee...”

În cei peste 150 de ani, care au trecut de atunci, oamenii de știință din Moldova, România și din alte țări au adunat o cantitate foarte mare de date și artefacte, care arată clar: populația care trăiește în Moldova și România moderne are rădăcini milenare adînci pe acest teritoriu, confirmate de date arheologice, antropologice, genetice, lingvistice, culturale și altele.

Astăzi tuturor oamenilor de știință imparțiali le este clar că noi, desigur, nu sîntem descendenții Romei, avem propria istorie și cultură bogată, mult mai veche decît Roma, care datează de mii de ani, care s-au format nu oriunde, dar pe pămîntul nostru - teritoriul regiunii Carpato-Danubiano-Nistrene.

Din păcate, unii dintre compatrioții noștri - politicieni, reprezentanți ai științei istorice, ai intelectualității creatoare și pedagogice, fără a depune eforturi corespunzătoare în studierea istoriei poporului lor, pierzînd contactul cu originile lor, încearcă să repete evenimentele din secolul al XIX-lea, care au avut loc în Moldova de peste Prut, și începutul anului 1918, cînd teritoriul Republicii Moldova moderne a fost anexat la România. În ciuda existenței unui strat uriaș de informații și fapte dovedite științific, ei încearcă să ne priveze deja pe noi, moldovenii din Republica Moldova, de numele nostru, de memoria noastră istorică, de istoria noastră, vor să ne construiască viitorul pe baza culturii și condițiilor altcuiva, vor să ne priveze de noi înșine, vor să ne facă nouă ceea ce le-au făcut fraților noștri - moldovenii de peste Prut, - cu 150 de ani în urmă.

S-a ajuns la faptul ca străzi, localități, vinuri și chiar copii să poarte numele împăraților romani care, cu puterea întregului imperiu, au distrus vechiul stat al strămoșilor noștri, geto-dacii.

Noi nu căutăm dușmani, sîntem plini de dragoste și atitudine pozitivă față de alte națiuni și interesele lor, pe locuitorii României îi considerăm frați - purtători ai aceleiași limbi și culturi ca și noi (cu unele rezerve). Nu sîntem împotriva nimănui, noi ne apărăm pe noi înșine, pe copiii și părinții noștri, neamul nostru, care a suferit un timp îndelungat.

Nouă, un popor cu o cultură, limbă și istorie străveche, se încearcă din nou să ni se tăie rădăcinile, propunîndu-ne să devenim moștenitorii populației multilingve, multinaționale, orientate spre „pîine și spectacol” a Imperiului Roman, care, după ce i-ar fi ucis pe toți geto-dacii, a dat naștere etnogenezei moldovenilor și a celor care se numesc astăzi români. Oare

poate un popor cu o cultură atît de bogată și extrem de spirituală, cu tradiții și obiceiuri consacrate, omogen din punct de vedere genetic și antropologic să provină din legionari și coloniști romani multietnici (de la nord-africani și semiti la iberici și gali), care au ocupat o parte nesemnificativă din teritoriul Daciei? Răspunsul este evident - aceasta este o mare greșeală, o greșeală istorică, care trebuie corectată odată și pentru totdeauna în interesul tuturor moldovenilor și nu numai, dar poate și al întregului popor al României.

Ni se spune să nu ridicăm această problemă, acum trebuie să rezolvăm problemele economice și sociale, iar voi vorbiți despre numele poporului, despre rădăcini... Ce mai contează? Cei care spun asta fie nu înțeleg despre ce vor să vorbească, fie fac acest lucru intenționat, îndepărtîndu-ne de esența problemelor, de ceea ce poate începe renașterea poporului și a statului nostru. Cu ce am putea începe renașterea statului, unde finanțele și economia sînt slabe, sistemul de învățămînt este distrus, cultura și tineretul degradează, iar majoritatea populației adulte apte de muncă a plecat în străinătate pentru a cîștiga bani? Răspunsul pentru noi este clar ca lumina zilei - cu renașterea conștiinței naționale, cu consolidarea în conștiința poporului a numelui său, a rădăcinilor sale, a istoriei sale, a simbolurilor și eroilor săi, cu sentimentul de mîndrie pentru istoria, cultura, statul și poporul său. Cu sentimentul de a fi un tot întreg, o comunitate unică care este capabilă să se unească pentru a obține un viitor mai bun.

Nu putem aștepta ca politicienii noștri să își amintească de dragostea lor pentru țară și popor și să își asume sarcina de a dezvolta o idee națională și programe strategice de calitate pentru dezvoltarea statului. Politicienii noștri sînt foarte ocupați. Sînt ocupați cu alegerile permanente, formarea și destrămarea coalițiilor, împărțirea funcțiilor, cu dispute și discuții pe teme mărunte, lansate de posturile populare de televiziune și radio. Cineva reușește cu succes să distragă atenția politicienilor noștri de la principalele probleme ale țării și ale poporului. Politicienii noștri sînt ocupați. Voi, dragi compatrioți, tre-

buie să judecați cât de eficient a reușit un politician sau altul să se integreze în programul de dezvoltare al poporului și să contribuie la punerea lui în aplicare. Voi trebuie să îi alegeți pe cei mai buni dintre ei.

Dar noi... noi sîntem obligați să luptăm pentru noi înșine, pentru poporul nostru, pentru propria noastră existență și dezvoltare, bazîndu-ne pe temelia puternică creată de strămoșii noștri.

1. Noi sîntem moldoveni

Moldovenii reprezintă populația băștinașă a Republicii Moldova și a Moldovei istorice - regiuni din estul României moderne (8 județe), precum și unele zone din Ucraina (Bucovina de nord, Basarabia de sud), care au aparținut în trecut Statului moldovenesc. Statul moldovenesc a existat timp de circa 500 de ani, avînd o suprafață de aproximativ 100 000 de km pătrați, după care a luat diverse forme - de la traiul compact al moldovenilor în componența guberniei ruse pînă la formațiuni statale cu diferite grade de independență (RDM, RSSAM, RSSM) și, în cele din urmă, în prezent, statul suveran Republica Moldova. La moment, teritoriul Moldovei istorice se află în componența Republicii Moldova (36%), României (46%), Ucrainei (18%).

Potrivit datelor statistice, în întreaga lume trăiesc peste 10,3 milioane de moldoveni. Astfel, pe teritoriul istoric al fostului stat moldovenesc trăiesc mai mult de 8,87 milioane de moldoveni: în Moldova - 2,741849 (acest număr include 177 382 de moldoveni - locuitori ai regiunilor de est ale Moldovei), în România - aproximativ 5,5 milioane, în Ucraina - aproximativ 0,45 milioane.

Diaspore moldovenești există în multe țări, unde trăiesc temporar sau permanent peste 1,5 milioane de moldoveni. Comunități moldovenești mari, conform datelor oficiale, există în Rusia, Italia, Portugalia și Kazahstan. Moldoveni locuiesc în țări precum Belarus, Spania, Kirgizstan, Lituania, Letonia, Estonia, Tadjikistan, Suedia, Danemarca, Austria, Belgia, Bulgaria, China, Franța, Grecia, Germania, Israel, Polonia, Marea Britanie, SUA, Turcia, Ungaria, Uzbekistan, Cipru etc.

1.1. Moldovenii din Republica Moldova

Conform datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, în structura etnică a populației Republicii Mol-

dova, potrivit recensământului din 2024, moldovenii reprezintă majoritatea populației – 77,2% din populația totală, ceea ce indică o creștere de 1,4% față de anul 2004. Alături de moldoveni, în țara noastră locuiesc ucraineni, care reprezintă 4,9% din populația totală, ruși – 3,2%, găgăuzi – 4,2%, români – 7,9%, bulgari – 1,6%, reprezentanți ai altor naționalități – 0,5%.

Dinamica populației privind principalele naționalități (conform recensămintelor populației)

POPULAȚIA STABILĂ DUPĂ PRINCIPALELE NAȚIONALITĂȚI (conform datelor recensămintelor populației)							
	% față de total						
	1959	1970	1979	1989	2004	2014	2024
Total	100	100	100	100	100	100	100
Moldoveni	65,4	64,6	63,9	64,5	75,8	75,3	77,2
Ucraineni	14,6	14,2	14,2	13,8	8,4	6,8	4,9
Ruși	10,2	11,6	12,8	13	5,9	4,1	3,2
Găgăuzi	3,3	3,5	3,5	3,5	4,4	4,4	4,2
Români	0,1	0	0	0,1	2,2	6,7	7,9
Bulgari	2,1	2,1	2	2	1,9	1,9	1,6
Țigani	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4
Evrei	3,3	2,7	2	1,5	0,1	...	...
Alte naționalități	0,8	1	1,2	1,3	0,5	0,5	0,5

Structura națională a populației reflectă schimbările care au avut loc în societatea noastră în ultimii 15 ani, printre care trebuie subliniată intensificarea proceselor de emigrare. Din numărul total al populației care a indicat limba maternă la recensământul din 2024, 49,2 la sută au declarat că limba maternă este moldoveneasca, iar 31,3 la sută - limba română.

Astfel, ponderea populației care a indicat limba română ca limbă maternă a crescut cu 8,1 puncte procentuale față de re-

censămîntul din 2014 (23,2%), în timp ce ponderea populației care a indicat limba moldovenească a scăzut cu 7,8 puncte procentuale (56,9% la recensămîntul din 2014). Dintre celelalte limbi indicate ca limbă maternă se remarcă rusa - 11,1%, urmată de găgăuza - 3,8%, ucraineana - 2,9% și bulgara - 1,2%.

1.2. Etnogeneza moldovenilor

Moldovenii sînt un popor străvechi, cu rădăcini milenare în istoria regiunii carpato-nistreano-pontice. Locuitorii nativi ai acestor locuri, strămoșii moldovenilor, sînt menționați de-a lungul istoriei sub diferite denumiri (traci, geți, daci, vlahi, valahi, volohi) în izvoarele scrise ale grecilor, romanilor, germanilor, slavilor, maghiarilor și altor popoare. Moldovenii au supraviețuit chiar și în perioadele de dominație a diferitelor popoare migratoare, unindu-se în comunități omogene, din punct de vedere etnic, care aveau o structură socio-politică și culturală ce asigura asimilarea noilor veniți, care se stabileau pe teritoriul lor. Chiar și în situații grele, cînd moldovenii au fost împuși să se retragă în regiunile muntoase și în păduri din cauza pericolului invaziilor diferitor cuceritori, poporul a reușit să-și păstreze limba, tradițiile și ritualurile. Moldovenii și-au păstrat particularitățile etnice și obiceiurile, în pofida faptului că periodic au fost nevoiți să trăiască în componența unor state create pe teritoriul lor de alte popoare.

Etnologii și istoricii nu au nevoie de cercetări îndelungate pentru a demonstra continuitatea moldovenilor în regiunea carpato-nistreano-pontică (spre deosebire de necesitatea unor astfel de dovezi pentru alte grupuri etnice); aceasta este confirmată de numeroase dovezi antropologice, arheologice, lingvistice etc. Continuitatea populației băștinașe, a moldovenilor, își găsește expresia în dănuirea tradiției culturale, lingvistice, etnice indo-europene din regiunea carpato-nistreano-pontică, care pe parcursul existenței sale a trecut prin mai multe epoci majore în dezvoltarea sa etno-culturală:

1. Civilizația proto-indo-europeană sau Cucuteni-Tripo-

lie;

2. Epoca tracică;
3. Epoca civilizației geto-dacice;
4. Epoca vlahilor, valahilor, volohilor;
5. Epoca moldovenească.

1.3. Argumente de ordin genetic în continuitatea populației din arealul carpato-dunăreano-pontic

Continuitatea populației din regiunile dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră din cele mai vechi timpuri pînă în prezent este confirmată de testele ADN. În acest context, cele mai reprezentative sînt investigațiile privind cromozomul Y, care determină sexul unei persoane și se transmite doar pe linie masculină, din tată în fiu. Băieții primesc cromozomul Y de la tată și ADN-ul mitocondrial de la mamă, în timp ce fetele primesc doar ADN-ul mitocondrial de la mamă. Respectiv prin studierea cromozomului Y, s-a stabilit din cîți „Adami” inițiali s-a format rasa umană.

Populația Europei se trage din șase Adami care au ajuns pe continent în următoarea ordine cronologică: Adam I, Adam J, Adam R1a, Adam R1b, Adam E3b, Adam N.

Potrivit investigațiilor în domeniul geneticii umane, haplogrupul I (urmașii lui Adam I) este cel mai vechi haplogrup din Europa și este singurul grup mare care s-a format pe continentul european. Unii cercetători cred că locul apariției haplogrupului I ar putea fi cultura Gravettiană (Paleoliticul superior) - un fel de „oază” locuită, unde oamenii au supraviețuit Ultimului maxim glaciatic. Acest haplogrup a apărut cu 20-25 de mii de ani în urmă în Peninsula Balcanică, deși își are rădăcinile într-o perioadă mult mai timpurie - cu aproximativ 35 de mii

de ani în urmă. Odată cu retragerea maximului glaciari, haplogrupul I s-a răspândit din Balcani pînă în Europa de Nord.

Haplogrupul J a apărut în Europa cu 10.000 de ani în urmă, probabil din Anatolia. Leagănul acestui haplogrup, potrivit unor oameni de știință, a fost în regiunea Mării Negre, pe care purtătorii săi au părăsit-o din cauza creșterii nivelului apelor ca urmare a topirii ghețarilor.

Haplogrupul R1a provine, se pare, din stepele din nordul regiunii Mării Negre, iar R1b - din regiunile sudice ale Europei și din bazinul Mării Egee.

Adam E3b a fost originar din Africa de Nord și a ajuns în Europa în timpul revoluției neolitice. Alți reprezentanți ai acestui haplogrup au venit în Europa într-o perioadă mult mai târzie.

Haplogrupul N provine din Siberia, Mongolia și China, răspîndindu-se în regiunile nordice ale Rusiei, Finlandei și Estoniei.

Datele disponibile indică faptul că Homo sapiens (Cro-Magnon) aparținea în întregime haplogrupului I. Din momentul sosirii oamenilor din specia modernă (Cro-Magnon) în Europa și pînă la apariția grupurilor mari de indo-europeni cu aproximativ 5 mii de ani în urmă, haplogrupul I a constituit majoritatea populației continentului european. Purtătorii acestui grup sînt creatorii construcțiilor megalitice din Europa de Vest și, împreună cu purtătorii haplogrupului R1a - a primei civilizații europene, cultura Cucuteni-Tripolie. În prezent, cei mai mulți purtători ai haplogrupului I sînt în Suedia, Danemarca și Balcani. În alte părți ale Europei, numărul reprezentanților haplogrupului I constituie între 10% și 45% din populație.

Haplogrupul I are două ramuri principale: haplogrupul I1 și haplogrupul I2. Separarea lor a avut loc cu aproximativ 20.000 de ani în urmă - au fost despărțite de popoarele din haplogrupul „celtic” R1b și haplogrupul „arian” R1a. Înrudirea haplogrupului I2 „balcanic” cu I1 „scandinav” se va menține

chiar și după această separare.

Ca urmare a simbiozei dintre populația din Europa Centrală și de Nord și indo-europenii, a luat naștere etnosul proto-germanic, iar locuitorii din această regiune a Europei au devenit vorbitori unei limbi de origine indo-europeană.

Haplogrupul I1 este tipic pentru populațiile din peninsula Scandinavă, Islanda și nord-vestul Europei, cu o distribuție moderată în Europa de Est.

Majoritatea reprezentanților moderni ai haplogrupului I1 sînt vorbitori de limbi germanice din familia indo-europeană.

Haplogrupul I2, haplogrupul „balcanic” al cromozomului Y, provine din regiunile sud-estice ale Europei. Acesta este împărțit în două subgrupuri: I2a (cel mai răspîndit în Peninsula Balcanică și Sardinia) și I2b (nord-vestul Europei). Reprezentanții haplogrupului I2 au fost purtătorii culturii neolitice din Balcani, inclusiv ai culturii Cucuteni-Tripolie. Acest haplogrup a fost răspîndit în Europa Centrală în epoca bronzului (cultura cîmpurilor de urne funerare), iar mai apoi purtătorii lui au fost ilirienii și tracii.

În timp, I2 s-a împărțit în patru subgrupuri majore: I2a1, I2a2, I2b1 și I2b2. Purtători ai haplogrupului I2 există printre slavii de sud, români, moldoveni, maghiari, greci, bulgari, belaruși, ruși din regiunile sud-vestice ale Rusiei, locuitori din nord-estul Italiei, vestul Anatoliei și Caucazul de Nord.

Haplogrupul I2a2 este tipic pentru populația din sud-estul Europei, cea mai mare concentrare a lui fiind observată în două centre:

- la locuitorii din Bosnia și Croația;
- la locuitorii din nord-estul României, Republica Moldova și partea centrală și de sud-vest a Ucrainei.

Al doilea centru al haplogrupului I2a2 (nord-estul Româ-

niei, Republica Moldova și Ucraina) corelează cu hotarele culturii Cucuteni-Tripolie. Grupul I2a2 a fost caracteristic acestei culturi și, odată cu sosirea indo-europenilor, s-a infiltrat în fondul genetic al acestora, nefiind supus unei presiuni asemeni altor ramuri ale haplogrului I din Europa Centrală și de Vest.

Astfel, tracii și ilirienii - locuitori ai Europei de Sud-Est, reprezentanții I2a2, s-au format ca urmare a asimilării indo-europenilor de către locuitorii băștinași ai acestei regiuni. Reprezentanții haplogrului I2 au continuat să domine în sud-estul Europei și în perioadele ulterioare. Ei au asimilat populația migratoare, au apărut noi limbi. Ca urmare, pe baza substratului local traco-iliric s-au format noi popoare. De exemplu, locuitorii Bosniei și Croației vorbesc limbi slave, cu toate acestea, concentrația haplogrului „slav” R1a la ei este semnificativ mai mică decât I2, ceea ce ne permite să îi vedem ca urmași direcți ai ilirilor și tracilor. La locuitorii din nord-estul României, Republica Moldova și Ucraina, predominarea grupului I2a2 s-a păstrat în timpul schimbării culturilor și civilizațiilor: Cucuteni-Tripolie, tracică, geto-dacică. Ele sînt specifice populației din această regiune chiar și în zilele noastre.

Studiile geneticienilor au arătat că în Europa gradul de apropiere genetică a popoarelor este determinat în principal de poziția geografică, nu de limbă. De exemplu, moldovenii, sîrbii, croații și bosniacii sînt înrudiți între ei, deși vorbesc limbi din familii diferite. Studiile au arătat, de asemenea, că populația modernă a regiunii carpato-danubiano-pontică nu este practic înrudită genetic cu locuitorii Peninsulei Apenine (italienii).

În secolul al XIII-lea, sursele literare atestă un etnos care trăia la est de Carpați, numit „moldoveni”. Acest etnos, cu rădăcini milenare în istoria regiunii carpato-nistreano-pontice, a supraviețuit perturbărilor politico-militare și culturale din mileniul I d.Hr., iar în secolul al XIV-lea și alte popoare au început să-l numească „moldoveni”. Ca și în secolele XIV-XV, astăzi populația statului moldovenesc este formată în principal din

moldoveni (aproximativ 80%). Ca și atunci, și în zilele noastre, alături de moldoveni trăiesc ucraineni, ruși, evrei, armeni, la care, la începutul secolului al XIX-lea, s-au adăugat găgăuzii, bulgarii, care s-au stabilit mai ales în Basarabia (Bugeac) în sud; ca și atunci, și astăzi, toponimele de origine slavă se întâlnesc cel mai des în nordul Republicii; în sud predomină toponimele găgăuze și bulgare. În restul teritoriului, în regiunea Codrilor și în masivul central moldovenesc, precum și pe malul stîng al Nistrului, predomină denumirile moldovenești.

Astăzi, la fel ca și în trecut, de la Carpați pînă la Nistru și pe malul stîng al acestui râu, în întreaga zonă istorică, geografică, etnică și lingvistică a Moldovei, populația majoritară se numește moldoveni, de la care provine numele țării - Moldova - și își numește limba maternă moldovenească.

2. Despre limba moldovenească

2.1. Introducere

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în mai multe etape, a avut loc unirea a două state europene, dependente de Turcia - Moldova și Valahia. Inițial, denumirea entității statale unite a fost definită în 1858 la Conferința de la Paris ca „Principatele Unite Moldova și Valahia”. În mare parte inițiată de tinerii moldoveni, dintre care unii fuseseră instruiți în Franța, această unire s-a făcut foarte rapid. Foarte rapid au fost rezolvate și problemele privind denumirea națiunii unite, a limbii și statului, formarea organelor de stat, a armatei, a hotarelor comune și a sistemului monetar

Noi, moldovenii, apreciem în mod diferit renunțarea voluntară la propria statalitate a celei mai tinere și active părți a elitei moldovenilor de peste Prut. Poate că unirea celor două popoare strâns înrudite a jucat un anumit rol pozitiv în dezvoltarea lor politică și economică. Cu toate acestea, noi sîntem convinși, că decizia de a denumi statul, națiunea și limba (România, români, limba română) a fost profund greșită.

Această eroare se bazează pe convingerile unora dintre cei mai activi „unificatori” că moldovenii și valahii provin de la coloniștii romani, care s-au bazat pe speculații, presupuneri și dorințe ale unor cronicari, ale intelectualității valahe, precum și ale unor reprezentanți ai elitei moldovenești de la mijlocul secolului al XIX-lea.

De la unire a trecut mult timp, au apărut un număr mare de artefacte, lucrări ale oamenilor de știință din domeniul arheologiei, istoriei, lingvisticii, geneticii și geografiei genetice, au fost descoperite noi surse scrise, care pun la îndoială provenirea romană a moldovenilor și, mai mult, demonstrează contra-

riul. Acum, pentru mulți oameni de știință imparțiali este evident faptul, că moldovenii, un popor stabil din punct de vedere cultural, lingvistic și genetic timp de mii de ani, sînt mult mai vechi decît romanii. Astăzi mulți înțeleg că, în cazul unor cercetări obiective, s-ar putea ajunge la o concluzie contrară - nu moldovenii au provenit de la Roma, ci italicii și unele alte naționalități din Peninsula Apenină, cel mai probabil, provin de la strămoșii direcți ai moldovenilor - tracii și proto-tracii. Nu limba moldovenească (sau română) provine de la latină, dar latina și italiana au un predecesor străvechi - limba strămoșilor moldovenilor și românilor moderni.

De la unirea Principatelor, la mijlocul secolului al XIX-lea, toată știința românească (și, sub influența ei, românistica altor state, inclusiv a Rusiei) deservește versiunea eronată a originii popoarelor noastre. Arheologia, istoria, filologia, lingvistica și alte științe, în loc să facă cercetări științifice competitive, tind să interpreteze în contextul românismului faptele noi, apărute în număr mare. Acele fapte și date științifice, care dovedesc contrariul, sînt distruse sau, dacă acest lucru este imposibil, ascunse publicului român (și moldovean), iar dacă acest lucru nu este posibil, distribuitorii versiunilor și teoriilor „incomode” sînt luați în rîs, renegați, împotriva acestor oameni se unește toată știința „oficială”, academiile și institutele, iar pe numele lor sînt deschise dosare penale.

În același timp, adevărul - scopul principal al oricărei cercetări științifice - nu privește istoria și lingvistica românească oficială în majoritatea cazurilor - totul este subordonat ordinii politice, bazată pe greșeala istorică a fondatorilor statului român modern.

Unii ar putea spune: „ce contează numele națiunii, al statului, al limbii - principalul este ca această națiune să trăiască bine și bogat”. Dar nu este vorba doar despre știință și economie. Se întîmplă că națiunile care se bazează pe propria lor istorie milenară, bine studiată, au mai multe șanse de a supraviețui, de a crea state puternice, de a se consolida și de a adu-

ce o contribuție demnă la dezvoltarea umanității.

„Românismul” și-a jucat rolul său în istoria și consolidarea națiunii. La o anumită etapă, acest rol a fost pozitiv. Pentru dezvoltarea ulterioară a etniei, este importantă dobândirea adevăratei sale istorii în integralitatea ei. Cunoașterea istoriei veridice, a numelui etnic, justificat din punct de vedere istoric și cultural, permite poporului păstrarea continuității și succesiunii dezvoltării sale, îi clarifică particularitățile, permite păstrarea simbolurilor și tradițiilor străvechi, amintirea strămoșilor și eroilor adevărați ai națiunii. O istorie adevărată explică originile limbii, culturii și obiceiurilor unei etnii, formează o bază puternică pe care o națiune se poate dezvolta constant. Cu cât mai profund sînt explorate rădăcinile unei națiuni și istoria sa, cu atît mai înțeles este prezentul și mai clar viitorul.

Dorința de a-i ajuta pe moldoveni (și pe români) să-și regăsească rădăcinile este unul dintre principalele motive, care i-au determinat pe autori să publice această carte. Alături de aceasta, noi, moldovenii, avem și alte motive întemeiate de a reveni la istoria Moldovei și la vocabularul extrem de bogat al limbii moldovenești.

Așa se face, că imediat după unire și transferarea capitalei la București, mai dezvoltată economic și cultural decît Muntenia, Moldova de peste Prut a intrat în faza de deznaționalizare și, ca urmare a acestui proces, de degradare. Această perioadă nu s-a încheiat nici astăzi. Ofensiva „românilor” a fost și are loc pe toate fronturile, dar limba, pe care moldovenii au numit-o întotdeauna și o numesc în continuare moldovenească, este cea care a fost supusă principalului atac al „româniștilor” în perioada care a urmat unirii principatelor.

Primul lucru care s-a făcut a fost înlocuirea alfabetului chirilic, care, inițial, timp de mii de ani a fost alfabetul nu numai al slavilor, ci și al strămoșilor direcți ai moldovenilor - tracii, care au asigurat perfect și pe deplin, timp de secole, fonetica bogată a limbii moldovenești, cu alfabetul latin. Imediat a apărut o lipsă de litere. În limba moldovenească există sunete cores-

punzătoare literelor alfabetului chirilic: ш, щ, ц, э, ы, ь, й. În alfabetul latin nu există astfel de litere, așa că există combinații de mai multe litere care înseamnă un singur sunet și litere cu „codițe”, „păsărele” și „acoperișuri” în partea de sus și de jos - ș, sc, ț, ă, â, î, i. Diftongul moldovenesc „dz”, unic pentru limbile balcanice, folosit în cuvintele dzice, dzile, dzama, dzîua etc., a dispărut din română.

Mai departe – mai mult: partea cea mai activă a intelectualității românești, plină de adorație pentru tot ce era străin, nu putea admite că provine de la una dintre cele mai antice națiuni ale Europei, care are propria limbă bogată și bine păstrată. De aceea, dezvoltarea limbii române a mers în mare măsură în direcția consolidării dovezilor originii sale din unele limbi europene. Acest lucru s-a făcut și se face cu ignorarea totală a identității, originalității și bogăției limbii moldovenești, a legăturii sale strânse cu limbile slave, cu slavii și strămoșii lor, alături și împreună cu care tracii, și mai târziu moldovenii, au existat timp de peste 3000 de ani. Limba moldovenească și vocabularul său unic au fost declarate arhaice.

Se creează impresia că cineva a pus în fața lingviștilor români sarcina de a se asigura că cuvintele cu aceleași rădăcini și același sens ca și cuvintele slave să fie înlocuite cât mai mult posibil cu împrumuturi din franceză, engleză și italiană. Ca urmare, ori de câte ori este posibil, astfel de cuvinte sînt înlocuite cu cuvinte străine. De exemplu, vechiul cuvînt moldovenesc „atac” este înlocuit cu „ofensivă”, „apărare” este înlocuit cu „defensivă”, „face studii” este folosit în loc de „învață”, în loc de „învățător” - „profesor” (în același timp, „profesor” este tot „profesor”), în loc de „învinuire” se spune „acuzăție”, în loc de „abricoasă” - „cais”, în loc de „minge” - „balon”, „boală” - „maladie”... și tot așa la nesfîrșit.....

Din același motiv, gramatica, care din punct de vedere istoric este identică cu gramatica slavă, s-a schimbat (și continuă să se schimbe).

În același timp, așa cum am subliniat mai sus, este complet

ignorat faptul, că limbile proto-slavă (sarmațiană) și tracă, mai târziu - slavă și moldovenească, s-au dezvoltat alături și în paralel, iar în antichitate - împreună, fiind ramuri ale uneia și aceleiași limbi indo-europene.

Prin urmare, am dori să atragem atenția lingviștilor români asupra faptului, că limba noastră veche are puține împrumuturi din limbile slave, dar destul de multe cuvinte comune cu slavii. Cuvintele comune cu slavii nu sînt împrumuturi reciproce, ele fac dovada rădăcinilor indo-europene și sarmato-trace comune ale moldovenilor și slavilor. Aici ar fi bine să amintim că Dacia antică a fost formată din sarmați (proto-slavi) și geți (strămoșii moldovenilor). În cinstea acestei uniuni, capitala Daciei a fost numită Sarmisegetuza (Sarmis.get.uză), nume care se descifrează ca uniunea (uză) sarmaților (sarmis) și geților (get).

Transferarea capitalei statului unit la București, îndepărtarea ulterioară a moldovenilor de la putere, trecerea rapidă a finanțelor, a potențialului intelectual și științific de la Iași la București au însemnat pentru elita valahă o victorie completă asupra moldovenilor în confruntarea de secole dintre cele două popoare apropiate. După aceasta, scopul principal al elitei de la București a fost renunțarea totală de către moldoveni la identitatea lor, românizarea lor. Iar cea mai importantă sarcină în atingerea acestui scop a fost să-i facă pe moldoveni să uite vechile cuvinte folosite de strămoșii noștri, inventînd epitetete pentru ele: „neliterare”, „arhaisme”, „regionalisme” și așa mai departe.

Acest lucru se face în mod „elegant”: multe cuvinte vechi moldovenești sînt incluse în majoritatea dicționarilor limbii române, sînt prezente acolo, dar sînt plasate la sfîrșitul enumerării diferitor sensuri ale unui cuvînt. Aceste cuvinte le găsesc doar entuziaștii.

Vechile cuvinte moldovenești sînt laconice, transmit perfect sensul, profund național, dar, din motivele pe care le-am menționat, nu sînt folosite în instituțiile de învățămînt, sînt

greu de găsit în manualele de literatură română, sînt fundamental ignorate de elite (politicieni, scriitori, jurnaliști etc.). În locul lor sînt preferate cuvinte valahe și cele străine (în principal franceze și engleze). Se face totul pentru a șterge din memoria moldovenilor cuvintele lor frumoase, profund naționale, expresive, folosite de strămoșii noștri. Nu vor exista cuvinte și expresii ale strămoșilor noștri moldoveni – nu va exista nici națiune.

Este evident că la baza limbii române moderne stă literatura clasică a sec. al XIX-lea (în special literatura din prima sa jumătate). Această literatură a fost creată de oameni născuți în familii moldovenești, crescuți în atmosfera culturii și limbii moldovenești, pe care au absorbit-o din copilărie și care s-a reflectat în limbajul lor literar și în creație. Dar limba literaturii noastre clasice în a doua jumătate a secolelor XIX și XX, în procesul de formare a limbii române, a fost puternic deteriorată de împrumuturile din limbile străine. Iar un rol important în acest proces l-a jucat, din păcate, și intelectualitatea moldo-valahă.

De ce mulți reprezentanți ai intelectualității moldovenești de la mijlocul secolului al XIX-lea au renunțat la rădăcinile lor, acceptînd o versiune eronată a originii poporului lor? Evident, unii reprezentanți ai națiunii unite, care au rămas în urma popoarelor vecine în dezvoltarea civilizației materiale, au complexe de inferioritate, dorința de a căuta rădăcini comune cu aceste popoare și dorința de a se contopi cu cei care au fost înaintea lor. Din păcate, această caracteristică este adesea proprie intelectualității de creație, care a învățat în străinătate și s-a desprins de rădăcinile poporului său, care de cele mai multe ori nu cunoaște, nu prețuiește și are o atitudine arogantă față de obiceiurile, tradițiile și cultura populară în general.

În acest caz, elita moldovenească și valahă de la mijlocul secolului al XIX-lea a acceptat ideea nedovedită a provenienței romane a națiunii. Ideea unei națiuni-moștenitoare a unui imperiu puternic a ajutat la un moment dat cele două națiuni

slabe să formeze un stat și să-și consolideze teritoriul în timp, dar această versiune a istoriei de astăzi împiedică popoarele noastre (moldoveni și români) să-și găsească adevăratele rădăcini multimilenare, le împiedică să recunoască ideea și misiunea națiunii pentru a se putea mișca înainte.

Totuși, această versiune a fost cea care a dictat (și dictează și astăzi) nevoia istoricilor și lingviștilor români de a înlocui cuvintele cu adevărat moldovenești cu unele străine. Făcînd acest lucru, ei cred că devenim mai civilizați și mai cultivați. Dar acest lucru este exact invers - doar oamenii incultți cu o viziune îngustă, slab educați (în ciuda notelor bune obținute la școală), nu își iubesc, nu își cunosc și nu își apreciază propria istorie străveche și bogata cultură populară. Din păcate, ei se rușinează de proveniența lor țărănească și apreciază tot ce e străin. De aceea ei au „anulat” frumoasele cuvinte moldovenești și promovează cuvinte de origine străină sau de neînțeles nouă, moldovenilor.

Tot ce e străin, împrumutat în a doua jumătate a secolelor XIX și XX - toate acestea au titlul înalt de „literar”. Dar felul în care vorbeau strămoșii noștri sînt doar regionalisme și „arhaisme” cărora nu trebuie să le acordăm atenție, deși aceste cuvinte sînt frumoase, melodioase, deseori mai scurte decît cuvintele străine și transmit perfect sensul. Cuvintele moldovenești au un sens profund, originea lor este clară, sînt mai ușor de memorat și încă de la o vîrstă fragedă pot forma conștiința națională și patriotismul. De exemplu, cuvîntul „fereastră” este derivat din cuvîntul „a feri”, dar care este originea cuvîntului „geam”? Originea cuvîntului „însemnat” este profund moldovenească și etimologia sa este pe înțelesul moldovenilor, dar cum să explicăm originea cuvîntului străin „important”? Cuvîntul „alegeri” explică perfect sensul procesului, dar ce poate explica unui simplu moldovean cuvîntul „electorală”? Etc., etc.

Toate acestea s-au făcut și se mai fac, doar că nouă nu ni s-a explicat: de ce și cine are nevoie de acest lucru? Cine are

nevoie ca părinții (ca să nu mai vorbim de bunici) să nu-și înțeleagă copiii care au învățat în România și în unele școli românești din Chișinău? Acest lucru este nu numai inutil, dar și dăunător pentru dezvoltarea unui stat suveran și pentru educația tinerilor, care ar trebui să fie mândri de originile lor și să participe activ la construirea acestui stat. Desigur, dacă acesta este scopul celor de la putere!

Fără îndoială, limba română modernă a fost creată de mai multe generații de oameni educați care cunoșteau mai multe limbi. Acești oameni, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au depus o muncă enormă pentru sistematizarea vocabularului limbilor moldovenești și valahe, au fost introduse noi concepte și termeni care nu existau pînă atunci în limbile moldovenească și valahă, și au fost publicate dicționare. Acest lucru a fost necesar, deoarece limbii naționale îi lipseau cuvintele care să descrie procesele sociale complexe, relațiile personale și economice, care se dezvoltau rapid în secolele XIX și XX. Limba avea nevoie de dezvoltare, de aceea scriitorii, istoricii și lingviștii au făcut această muncă, care cu siguranță a îmbogățit limba moldovenilor și a românilor moderni. Cu toate acestea, din păcate, așa cum am menționat mai sus, această activitate a fost permanent împiedicată de spiritul politic al autorilor reformei lingvistice și de intervenția directă a politicienilor.

Iar astăzi, în goana politicienilor și a reprezentanților „intellectualității” moldovenești contemporane după „valorile” străine, uităm că în acest mod nu putem ajunge din urmă nici Occidentul, nici Orientul, că această direcție ne transformă pentru totdeauna în vasali ai unchilor (și mătușilor) din străinătate.

Singura cale este să ne găsim propriile origini, propria istorie, limbă și cultură, să găsim temelia de la care să pornim în aspirațiile noastre spre o viață mai bună. Și numai pe această bază putem crea un prezent și un viitor de calitate.

Ținînd cont de influența colosală a culturii moldovenești asupra formării actualei națiuni române, noi acceptăm, cu unele rezerve, ideea unui etnos comun în spațiul de la Panno-

nia pînă la Transnistria, inclusiv. Problema constă în denumirea lui – el poate fi numit moldoveni sau daci, dar nicicum români. Noi nu vrem să separăm limba moldovenească de așa-zisa limbă română. De aceea dicționarul creat cu ajutorul nostru se numește „rus-moldo/român”. Noi vrem să oferim cetățenilor Republicii Moldova (și nu numai) posibilitatea de a-și aminti adevăratele cuvinte și expresii moldovenești și, în același timp, să nu se piardă în comunicarea cu locuitorii din România, care vorbesc o limbă foarte „poluată” cu cuvinte străine, nu întotdeauna pe înțelesul moldovenilor.

Cititorii noștri se pot convinge de faptul, că de multe ori cuvintele moldovenești redau mai bine și mai concis sensul a ceea ce vrem să spunem sau să scriem, familiarizîndu-se cu dicționarul rus-moldo/român de pe site-ul dictionar.md.

2.2. Originile limbii moldovenești

Limba moldovenească este o limbă indo-europeană înrudită cu limbile proto-latină (proto-italică) și iraniană, bazată pe dialectele tracilor din sud-estul Europei. Strămoșii moldovenilor, geto-dacii, vorbeau o limbă asemănătoare cu „latina” cu mult înainte de expansiunea romană în regiunea Dunării. Ipoteza privind existența unei legături strînse între limba goților și limba latină a fost expusă de mulți cercetători din secolele XIX și XX și este susținută de autorii acestei lucrări.

Asemănarea dintre limba moldovenească și cea latină se explică prin următorii factori:

- substratul protoindo-european local comun al popoarelor din sud-estul Europei;
- fundamentul indo-european comun (în această parte a lumii a existat o zonă de contact între strămoșii tracilor, italocelților și balto-slavilor)
- împrumuturile lingvistice, care se explică prin contactele dintre vorbitorii de limbi diferite.

Există ipoteze cu privire la primatul limbii moldo-române în raport cu limba latină, dar această problemă este practic neexplorată, nu este finanțată de stat din motive politice și rămîne deocamdată deschisă.

Alături de gradul înalt de înrudire dintre limbile moldovenească și română, există, totuși, unele particularități de dezvoltare, asupra cărora se va atrage atenția în cele ce urmează.

La începutul mileniilor I și II, poziția geografică, circumstanțele istorice, inclusiv influența din exterior de diferite origini, au creat condiții speciale pentru dezvoltarea lumii dunărene și est-carpătice a strămoșilor noștri. Aceste circumstanțe, pe de o parte, au distanțat graiul sud-dunărean de cel nord-dunărean. Pe de altă parte, aceleași motive au predeterminat apariția unor particularități evidente ale vorbirii la nord de Dunăre: la sud de Carpați, pe platoul intracarpatic și mai ales la est de Carpați.

Particularitățile inițiale au identificat arealul sudic (între Carpații Meridionali și Dunăre). Celălalt areal - cel nordic - cuprindea platoul intracarpatic, iar din secolul al XII-lea încoace „s-a extins spre est, de la Carpați pînă la Nistru, creînd astfel noi premise pentru dezvoltarea viitorului idiom moldovenesc” (N. Raevski). Această realitate etno-lingvistică a fost remarcată de Miron Costin, care în 1686 scria că populația „acestor ținuturi, care s-a subțiat după năvălirile tătare... au plecat de aici în Maramureș, cei din Țara Munteană (Muntenia) spre Olt. Trecînd munții, și-au schimbat și graiul”.

După cum au demonstrat celebrii lingviști Al. Philippide, Al. Rosetti, V. Șişmariov, N. Corlăteanu, N. Raevski ș.a., procesul de asimilare de către volohi a ținuturilor Carpaților Orientali este confirmat de datele toponimice, „determinate de trăsături fonetice și morfologice ale limbii moldovenești”, cercetate cu deosebită atenție de filologul moldovean N. Raevski.

Cercetările lui L. Polevoi, P. Byrni, N. Corlăteanu, A. Eremia ș.a. în domeniul geografiei istorice, toponimiei, direcțiilor de

interacțiune a volohilor cu popoarele vecine; concluziile lor, bazate pe un vast material documentar, confirmă că „începînd cu mijlocul secolului al XIV-lea, populația Carpaților Orientali intră într-o nouă epocă etnică a istoriei sale - epoca moldovenească.

Spre deosebire de epocile etnice anterioare, care, din cauza lipsei de mărturii documentare, sînt mai puțin cercetate, epoca moldovenească, dimpotrivă, este larg reprezentată în diferite surse. În prezent, dispunem de o literatură științifică destul de bogată, în care sînt studiate aspectele esențiale ale vieții populației locale din Carpații Orientali pe parcursul a peste șase secole de existență: sistemul socio-economic, sistemul politic, cultura, știința etc.

Pe parcursul a peste 650 de ani de la întemeierea Moldovei (1359), limba comunității din Carpații Orientali, dezvoltîndu-se într-o regiune izolată de alte teritorii ale popoarelor înrudite cu Moldova, a dobîndit anumite particularități, care au legătură în principal cu păstrarea în limbaj a cuvintelor vechi moldovenești, care reproduc pe deplin și concis sensul cuvintelor vorbite și scrise.

2.3. Elemente latine și slave comune cu limba moldovenească

În limba moldovenească, fondul lexical comun cu limba latină a fost și rămîne cel principal, cel mai semnificativ atît cantitativ, cît și calitativ. Majoritatea cuvintelor din acest fond au trăsături comune atît în fonetică, gramatică, cît și în lexic.

Cuvintele similare cu cele din latină și slavă, lexemele cu rădăcini traco-geto-dacice, diferite de cele din latină și slavă, precum și elementele împrumutate constituie principalul fond lexical al limbii moldovenești.

Cuvintele de bază în limba moldovenească sînt similare cu cuvintele latine. De exemplu:

- **părți ale corpului:** cap, mână, față, nas, păr, ureche, limbă, piele, inimă, os ș.a.;
- **obiecte și fenomene ale naturii:** apă, gheață, cer, munte, râu ș.a.;
- **relațiile de rudenie:** părinte, soră, nepot, fiu, bărbat, soț ș.a.;
- **animale, păsări, insecte** cal, capră, câine, cerb, iepure, lup, găină, furnică, muscă ș.a.;
- **copaci, vegetație:** pom, plop, măr, iarbă, frunză ș.a.;
- **cereale:** pâine, secară, orz ș.a.;
- **obiecte de cultură materială:** casă, roată, ușă, fereastră, car ș.a.;
- **metale cunoscute:** fer, aramă, aur, argint ș.a.;
- **zile, luni, anotimpuri:** august, zi, an, sară, noapte, luni, marți, iarnă ș.a.;
- **cuvinte referitoare la structura socio-politică a statului:** țară, cetate, lege, stat ș.a.

Toate acestea sînt doar o parte foarte mică a cuvintelor comune cu latina, care cuprind și multe adjective: alb, verde, negru, plin, cald, bun, sec etc. Pronumele și majoritatea verbelor din moldovenească și latină sînt, de asemenea, similare.

Cuvintele fondului de bază în limba moldovenească, asemănătoare cu cele din latină, denotă concepte, acțiuni, obiecte importante, cotidiene, vitale. Aceasta explică frecvența înaltă a acestor unități lexicale în limba națională moldovenească vorbită, literară, în general.

Evident, o parte (mai mică) a cuvintelor ar fi putut fi împrumutate din latină, ca limbă înrudită și mai dezvoltată la momentul formării limbii literare moldovenești. Cu toate acestea,

trebuie remarcat faptul, că multe cuvinte din limbile indo-europene au un substrat lingvistic comun, iar teoriile existente privind primatul unor limbi indo-europene în raport cu altele au o bază probatorie foarte superficială și se bazează uneori pe interesul politic al clienților cercetării lingvistice.

Un factor important care a individualizat, a conferit particularități și originalitate vorbirii populației din zona carpa-to-nistreană sînt cuvintele comune cu cele slave.

Limba moldovenească are cîteva straturi de lexic asemănător cu cel slav. Cel mai vechi datează din epoca comunității indo-europene și a contactelor dintre traci, proto-slavi și slavi antici. Un altul este alcătuit din cuvinte de împrumut caracteristice altor limbi: babă, colac, nevastă, coasă, rană, gol, slab, dăruiesc, milă și altele.

Rezumînd și generalizînd dovezile aduse despre fondul slav în limba moldo-română, putem constata că există trei categorii de cuvinte:

1. Cuvinte care aparțin perioadei străvechi, a comunității indo-europene și contactelor dintre traci, proto-slavi și slavi vechi;
2. Cuvinte comune cu slavona veche - bulgare și sîrbe;
3. Cuvinte comune cu limbile slave răsăritene, cuvinte caracteristice doar limbii moldovenești, care o individualizează, o deosebesc, îi dau trăsături speciale, îi determină specificul, originalitatea și farmecul: „dulcele grai moldovenesc”.

Cuvintele slave uzuale bici, boală, boier, glumă, bolnav, claie, cîrmă, colț, lanț, pagubă etc. se folosesc nu numai în limba moldovenească, dar și în valahă/română.

Același lucru putem spune și despre cuvintele ahotă, baler(că), bolniță, boronă, bortă (ucr. Борт), buhai, a dubi, a ghili (ucr. билити), călească, cartuz, coromîslă, cori, pojar, cociorvă,

leică, letcă, lozie, scripcă, strună, horn, hrubă, toloacă, harbuz, hreapcă, hulub, ciubote ș.a. care conferă limbii moldovenești trăsături caracteristice deosebite.

În rezultatul amplasării geografice și a relațiilor cultural-politice, au apărut împrumuturile din limba polonă, proces cunoscut de mult timp și studiat în detaliu de savanții moldoveni. Chiar și Dim. Cantemir menționa (în „Descrierea Moldovei”): „Cei care locuiesc în apropierea Nistrului folosesc multe cuvinte poloneze și mai ales multe ustensile casnice le numesc cu cuvinte poloneze”.

În epoca noastră, conform observației academicianului N. Corlăteanu, „putem atesta peste 350 de cuvinte poloneze care sînt folosite în special de cronicarii moldoveni: ocop, rotmitru, podgheaz, hatman, joimir, hașcă, panțir, roată, schijă, palancă, herb, șleahță, moțpan, zlot, potronic, taler ș.a.

Ca elemente de diferențiere trebuie menționate și toponimele din cadrul fonetic slav răsăritean: Horodca, Horodiște, Soloneț, Solotvino etc., precum și Colincăuți, Dubăuți, Vancicăuți, Tărăsăuți etc.

O trăsătură aparte oferă limbii moldovenești, accentuînd individualitatea și bine cunoscuta ei originalitate, graiurile moldovenești din stînga Nistrului, care au păstrat cuvinte unice și au generat forme noi.

În graiurile moldovenești din stînga Nistrului există cuvinte care pot fi atribuite cu siguranță proto-latinismului: anină <lat. arena „nisip”, morvă <lat. morus „vierme de mătase”. Aici există și forme vechi moldovenești, puțin cunoscute în România: dulaucă „cățea”, tulpan „batistă groasă”, găleată „căldare”, mîneștergură „prosop”, chitoroagă „răcitură” etc.

Concluziile și generalizările de mai sus confirmă particularitățile limbii moldovenești, caracterul său unitar în timp și spațiu: din Evul Mediu timpuriu pînă în zilele noastre, de la Codoma (malul stîng al Nistrului) pînă în nordul Transilvaniei.

Astfel, una dintre trăsăturile fundamentale ale societății moldovenești este că, alături de monumentele unice și de neprețuit ale culturii materiale și spirituale, ea și-a creat limba națională moldovenească, cu un fond lexical deosebit de bogat și o diversitate artistică fonetică și stilistică. Tradițiile sale sînt atît de profunde, încît pînă în secolul XX, moldovenii au păstrat și folosit, mai ales în textele artistice, calendarul lor național (ianuarie - gerar, februarie - făurar, martie - mărțișor, aprilie - prier, mai - florar, iunie - cireșar, iulie - cuptor, august - gustar, septembrie - răpciune, octombrie - brumărel, noiembrie - brumar, decembrie - undrea), - denumirile populare ale lunilor create de ei, care au fost înregistrate pentru prima dată de V. Alecsandri și folosite în operele scriitorilor și folcloriștilor moldoveni P. Ispirescu, M. Sadoveanu, același V. Alecsandri, precum și de autorii contemporani.

2.4. Limba moldovenească - baza limbii literare comune

Desigur, aceste și alte dovezi evidente deosebitoare, cunoscute publicului, nu afectează forma literară comună a vorbirii, pe care moldovenii de aproximativ 700 de ani o numesc „moldovenească”, iar valahii o numeau în secolul al XIX-lea „românească”. În același timp, din anumite motive, nu există dovezi documentare despre cum își numeau valahii limba pînă la mijlocul secolului al XIX-lea.

Concluziile lui N. Corlăteanu și N. Raevski și ale multor alți lingviști confirmă concluzia academicianului român Iorgu Iordan: „Limba vorbită de o parte și de alta a Milcovului (rîul, granița dintre Moldova și Valahia) are particularități locale, caracteristice fiecărei provincii Prin forța împrejurărilor, graiul moldovenesc a îndeplinit pentru locuitorii provinciei care o vorbeau, rolul de limbă a întregului popor”. (În notă, I. Iordan precizează că concluzia sa se referă și la dialectul muntean). Limba moldovenească, imortalizată de I. Neculce, „avea, așadar, o poziție specială, aș spune privilegiată...”, scria I. Iordan.

I. Iordan și-a formulat concluzia justă și justificată în anii cînd opera patriarhului literaturii moldovenești M. Sadoveanu era la apogeu, cînd au apărut în literatură moldovenii Nicolae Labiș, Victor Teleucă, Cezar Ivănescu, Ion Drută... În limba moldovenească au scris, proslăvindu-și ținutul natal, Vasile Pogor, Calistrat Hogaș, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Mihail Eminescu, Ion Creangă, Alexei Mateevici - „moldoveni care au făcut o invazie în istoria literaturii române”, creatori care, asemenea lui M. Eminescu, „au folosit forme moldovenești fiind moldoveni”.

Faptul că M. Eminescu a creat nemuritoarele sale opere poetice, sorbind cu nesaț din izvorul viu al limbii moldovenești, că aprecia foarte mult vorbirea moldovenească, a fost confirmat de I. Slavici, care scria că „în opinia lui Eminescu, cel mai dulce și cel mai bogat în sunete este graiul moldovenesc”.

Subliniind „rolul Moldovei” în încercările de „a apăra limba de atacurile inovatorilor” și conștientizînd „rolul cultural al Moldovei, rolul ei de dascăl al românilor din întreaga lume”, M. Eminescu subliniază (în articolul „Repertoriul teatrului românesc”): „Moldova joacă un rol important în dezvoltarea românilor. Aici, la mare distanță de șarlatania intelectuală, de complacerea și corupția centrului politic (Bucureștiul), s-a creat o reacție benefică împotriva ignoranței și a spiritului de neadevăr al academicienilor”.

Discuțînd problema începutului limbii literare moderne, „Consiliul Științific al Institutului de Lingvistică din București a stabilit că, atît din punct de vedere al conținutului ideologic, cît și al limbii, literatura noastră modernă începe în prima jumătate a secolului al XIX-lea cu scriitorii care s-au unit în jurul revistei moldovenești „Dacia literară”, fondată la Iași, în 1940. În centrul lor s-au aflat M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Costache Negruzzi... Limba folosită de acești scriitori s-a impus ca limbă a literaturii noastre moderne pentru că se baza pe vorbirea vie a poporului”. (DLRLC, I, 1953). A poporului moldovenesc, bineînțeles. Pentru că toți acești scri-

itori, ca și mai târziu M. Eminescu, I. Creangă, M. Sadoveanu și mulți alții – sînt moldoveni, s-au născut, au trăit în Moldova, au scris în limba moldovenească despre Moldova.

Drept dovezi de netăgăduit a existenței trăsăturilor distinctive - fonetice, gramaticale, lexicale - ale limbii vorbite de moldoveni, ale dulcelui grai moldovenesc, sînt registrele de cuvinte explicate, ce însoțesc și astăzi edițiile românești ale operelor lui I. Creangă, M. Eminescu, C. Hogaș, M. Sadoveanu. Cuvinte și forme explicate pentru valahi/români. Moldovenii le cunosc bine, pentru că ei au creat această bogăție.

Astfel, toate cele menționate mai sus constituie dovezi concludente că limba valahă/română este un dialect al limbii moldovenești. Acest lucru este confirmat și de numeroase alte fapte, și anume:

- deja în secolul al XVII-lea s-au scris texte îndelungate în limba moldovenească: Letopisețele lui Gr. Ureche (1635), Letopisețele lui M. Costin (1675);
- primele studii în domeniul lingvisticii limbii moldovenești au fost scrise tot în secolul al XVII-lea: „Despre limba noastră moldovenească” (1635) de Gr. Ureche, „Despre limba moldovenească” (1635) de Gr. Ureche, „Despre limba moldovenească” (1677, în poloneză) de M. Costin și astfel glotonimul „limbă moldovenească” a pătruns în cercurile științifice europene;
- lucrările scriitorilor moldoveni de după 1840 (M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negruzzi, Al. Russo etc.) au pus bazele unei limbi literare comune moldovenilor și valahilor.

Moldovenismele înregistrate în dicționarele moderne, inclusiv cele publicate în România, pot fi completate cu exemple din operele lui Gr. Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, M. Eminescu, C. Hogaș, I. Teodoreanu, N. Labiș, din lucrările lui P. Boțu, Gr. Vieru, V. Teleucă, A. Lupan, P. Zadnipru, G. V. Madan,

N. Costenco, Ion Druță și alții. Cele mai multe exemple ilustrative se găsesc la I. Creangă, M. Eminescu, M. Sadoveanu. Cel mai des sînt citate fragmente din M. Eminescu, iar acest lucru este absolut firesc, deoarece, potrivit academicianului A. Rossetti: „Eminescu folosește în poeziile sale un număr mare de cuvinte și expresii din limba vorbită în Bucovina și Moldova”, adică caracteristice limbii moldovenilor, limbii moldovenești. Și deoarece acest „număr mare de cuvinte și expresii din limba vorbită în Bucovina și Moldova” nu este cunoscut sau nu este pe înțelesul valahilor, ele sînt catalogate în dicționarele românești drept „familiale” (de bucătărie, trebuie să presupunem), „populare”.

Adică, formele, cuvintele, expresiile folosite de M. Eminescu, care „au îmbogățit patrimoniul limbii naționale” (A. Rossetti) nu s-au învrednicit să fie considerate românești comune, literare. Această discriminare a cuvintelor și expresiilor moldovenești folosite de M. Eminescu nu ar trebui să lezeze conștiința de sine național-lingvistică a moldovenilor. Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, „popular” înseamnă „creat de popor”, deci, în cazul lui Eminescu, de poporul moldovenesc. Popular mai înseamnă și „caracteristic acelui popor”, adică poporului moldovenesc. Astfel, dicționarele românești confirmă încă o dată concluzia lui Perpessicius (criticul român) că „Eminescu, fiind moldovean, va arăta o dispoziție firească pentru formele obîrșiei sale, formele moldave”.

Operele create de cei mai înzestrați reprezentanți ai poporului moldovenesc de la anonimul autor al baladei „Miorița” și Grigore Ureche pînă la Ion Druță - reflectă istoria multiseculară a moldovenilor, obiceiurile locale și viața cotidiană, aspirațiile și speranțele. Caracterul peren și individualitatea spiritualetății moldovenești rezidă în creația populară a moldovenilor, în dulcea limbă moldovenească, în care sînt înveșnicite firea moldovenilor, trăsăturile lor caracteristice etnopsihologice cu

rădăcini imemoriale. „Cei mai buni scriitori ai noștri (...) sînt și cei mai buni cunoscători ai limbii... Cei care au limba mai bogată și mai frumoasă, toți s-au împărtășit din izvorul cel mai mare al limbii populare: Eminescu, Sadoveanu și incomparabilul Creangă. Prozatorul cel mai mare - acest Creangă - este de fapt din popor; scrie cum vorbește poporul” (G. Ibrăileanu). Adică scrie în limba moldovenească (vezi registrele de cuvinte moldovenești din edițiile cărților lui Creangă din 1890 pînă în prezent).

Analizînd particularitățile lingvistice ale Moldovei, academicianul I. Iordan conchide: „Particularitățile regionale ale limbii lui I. Neculce sînt, în linii mari, aceleași ca ale graiului moldovenesc actual cu deosebiri mai mult cantitative decît calitative ce izbesc puternic...”. Un alt renumit exeget român G. Călinescu conchidea, subliniind farmecul, măiestria și muzicalitatea, posibilitățile creatoare ale limbii moldovenești: „Graiul moldovenesc, prin moliciunea tonurilor sale, e de la sine artistic. În Muntenia (Valahia) e mai puțin probabil să apară un Neculce sau un Creangă...”

În legătură cu acest foarte succint set de afirmații adevărate, de o importanță fundamentală, este mai mult decît oportun să remarcăm concluzia Consiliului Științific al Institutului de Lingvistică din București, care a constatat „că, din punct de vedere al conținutului ideologic, limba noastră literară modernă datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea, nașterea ei fiind asociată cu un grup de scriitori care au colaborat la revista „Dacia Literară”, în frunte cu M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, A. Russo, C. Negruzzi, care au fost cei dintîi militanți activi pentru unitatea limbii și culturii noastre. Limba în care au creat acești scriitori a devenit limba literaturii noastre, fiindcă ea are la bază izvorul viu al graiului popular”. După cum înțelegem deja, toți scriitorii menționați mai sus au fost moldoveni, au scris în limba moldovenească și au creat literatură. Moldo-

venească...

În jumătatea a doua a secolului al XIX-lea „folosind un anumit număr de cuvinte și de expresii din limba populară, vorbită de oamenii de rînd („din Moldova și Bucovina”), Eminescu a lărgit granițele stilului artistic al limbii literare, conchide academicianul Al. Rosetti, - și, în același timp, i-a dat trăsături caracteristice geniului său”. Moldovenești, pentru că era moldovean.

În încheiere, să amintim două idei formulate de autori români de seamă:

4. Moldovei i se datorează cultura românească așa cum este astăzi (G. Ibrăileanu)
5. 2. Sevele limbii vin mai ales din Moldova (G. Călinescu).

Acest adevăr a fost exprimat artistic și ingenios într-o poezie a poetului moldovean Pavel Starostin, publicată în ziarul „Glasul Moldovei” din Chișinău:

Mama limbii românești

Fie el cît de mirific,
Fie cît de inventiv,
„Adevărul științific,”
Este foarte relativ.
Veci de veci nu se mai schimbă
Ce ni-i dat de sus în dar,
Cearta noastră despre limbă
E-o furtună în pahar.
Nicăieri nu sînt pe lume
Două limbi cu-același nume,

Dar sînt, drept nu-totdeauna,
Două nume pentru una.
Unii zic că e otravă,
Dar de stai să te gîndești,
Limba noastră cea moldavă-i
Mama limbii românești.

Fără îndoială, variantele semantice, fonetice studiate mai sus, inclusiv acele cuvinte moldovenești care au devenit practic comune în arealul lingvistic est-carpatic și sud-carpatic, nu afectează caracterul comun al bazei lingvistice permanente, structurii gramaticale și originii limbii naționale moldovenești și al limbii naționale românești, înțelegerea la nivel literar a ambelor limbi de către vorbitorii lor.

Păstrîndu-și fiecare individualitatea și trăsăturile distinctive, limba națională moldovenească și cea română își dezvoltă permanent principala lor calitate - de a fi înțelese de vorbitorii ambelor limbi.

3. Despre rolul culturii moldovenești în formarea culturii României

Din momentul fondării sale (mijlocul secolului al XIV-lea) și pînă în 1862, dezvoltarea Moldovei a avut loc în condiții geopolitice și culturale speciale, care au predeterminat formarea statului și afirmarea în conștiința cetățenilor acestui stat a etnonimului „moldovenesc” și a sentimentului național al moldovenilor - moldovenismul.

Fiind rezultatul simbiozei valorilor religioase bizantino-slave și a creației populare cu rădăcini tracice (balade, legende, cîntece de vitejie, iconografie, picturi murale, arhitectură bisericească etc.), vechea cultură moldovenească a reflectat felul de a fi al oamenilor care trăiau între Carpați și Nistru - tot ceea ce a predeterminat și consolidat identitatea națională a comunității care se numea și era numită de alte popoare - moldoveni.

Jumătate de mileniu de viață comună într-un stat comun - Moldova, cinci veacuri de luptă comună pentru apărarea hotarelor sale, cinci sute de ani (1359-1862) de muncă neobosită pentru propășirea lui, au statornicit definitiv conștiința național-statală a moldovenilor, care a contribuit la imprimarea unor trăsături specifice patrimoniului cultural moldovenesc, evidențiindu-l nu doar din punct de vedere cantitativ, ci și axiologic - în ceea ce privește orientarea ideologică, conceptele, conținutul și nivelul artistic.

În acest sens, să ne amintim că în Moldova, și nu în altă parte a Europei de Sud-Est, au fost scrise primele lucrări istorice - deja în secolul al XV-lea! - Primele lucrări istorice propriu-zise - letopisețele moldo-slave, care au pus bazele istoriografiei moldovenești, prefigurînd, în mod firesc, calea aparte a istoriei

scrise a Moldovei.

Cele 12 istorii ale Moldovei (inclusiv Pisania de la Războieni, 1496), de la Letopisețul anonim al Moldovei (zis odinioară „de la Bistrița”), 1359-1507, pînă la Cronica moldo-slavonă a lui Azarie (1551-1574), dintre care trei destinate circuitului istoriografic european: Cronica moldo-rusă (1359- 1504), Cronica moldo-germană (1457-1499), Cronica moldo-polonă (1352-1564) unice ca fenomen și valoare, constituie baza tradiției culturale moldovenești. „De la Teoctist (mitropolit al Moldovei pe la mijlocul veacului XV) pornește un șir neîntrerupt de cărturari, care au scris în limba slavonă pe un timp cînd în Valahia necontenitele lupte pentru domnie opreau orice silinți spre lumină, spre artă” (N. Iorga, 1925). Cercetătorii moldoveni au menționat în repetate rînduri: „Este caracteristic, de exemplu, faptul că în Muntenia din aceeași perioadă nu exista nici un fel de cronografie în adevăratul înțeles al cuvîntului”.

Primele lucrări consacrate istoriei Moldovei sînt de pe vremea lui Ștefan cel Mare al Moldovei, care „a determinat, prin faptele sale militare, începutul literaturii istorice moldovenești în limba slavonă”.

Cronografia moldo-slavonă, care nu are analogii în spațiul estic al popoarelor moldovenești înrudite, a fundamentat și a certificat caracterul special, de sine stătător al Statului Moldovenesc și al moldovenilor, individualizînd și situînd pe o poziție mult avansată, în raport cu alte țări vecine, istoria scrisă a Moldovei și realizările culturale ale poporului moldovenesc. Potrivit concluziilor savanților moldoveni, „Letopisețele moldo-slavone, alături de cărțile bisericii și de povestirile apocrif, au pus temelia acelei tradiții culturale moldovenești, care-i deosebește pe promotorii ei de reprezentanții culturii altor popoare”.

În veacul al XVII-lea, cultura scrisă moldovenească devine națională și după forma de exprimare: renunță la slovele sla-

vone și se afirmă în limba moldovenească. Cu ajutorul înaltului ierarh, mitropolit al Kievului și mare cărturar moldovan Petru Movilă, în Moldova se înființează Academia slavono-greco-latină, prima instituție de învățământ mediu și superior din Moldova. Se deschide prima tipografie moldovenească, unde își tipăresc lucrările lor în limba moldovenească vestiții promotori ai culturii moldovenești, mitropoliții Moldovei Varlaam și Dosoftei, a căror contribuție spirituală, de asemenea, rămîne de neegalat.

Comoara cultural-istorică, științifică moldovenească de neprețuit - istoriile (Ietopisețele) lui Grigore Ureche, Miron Costin, Nicolae Costin, Ion Neculce în limba moldovenească, opera fundamentală a lui Dimitrie Cantemir "Descrierea Moldovei" (în limba latină), monografia istorico-etnologică "De neamul moldovenilor" a lui Miron Costin, alte creații ale eruditului logofăt, au afirmat numele Moldovei și al moldovenilor în ansamblul european al realizărilor cultural-istorice și științifice.

Spre regret, cu excepția lui Constantin Cantacuzino, Valahia nu prea are cu ce se lăuda la această expoziție a realizărilor culturale.

Alipirea teritoriului moldovenesc dintre Prut și Nistru în 1812 la Rusia a impus noi condiții socio-economice, politice pentru dezvoltarea spiritualității moldovenești. Devenit hotar în 1812, Prutul n-a oprit definitiv circulația în ambele direcții, n-a dezbinat comunitatea spirituală moldovenească - moldovenismul, nu a împiedicat schimbul de idei și valori, continuarea tradiției culturale moldovenești, procesul de îmbogățire și perfecționare a formei sale comune de exprimare. „Dezvoltarea istorică anterioară multiseclară, comunitatea de tradiții culturale care s-a format într-o perioadă atît de îndelungată și, în sfîrșit, comuniunea de limbă, tot atît de firească în condițiile date”, n-au putut să nu se păstreze la moldovenii de pe ambele maluri ale Prutului.

La începutul veacului al XIX-lea, Moldova are o tradiție culturală bazată pe „vechea cultură care a fost mai puternică în Moldova decât în Valahia”. Dacă pînă la 1880 Valahia este caracterizată de o luptă revoluționară împotriva vechiului regim, atunci Moldova mai cu samă dezvoltă o cultură care va fi preluată de România.

În această ordine de idei, sînt de menționat afirmațiile unor reprezentanți de vază ai culturii din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, care menționau că Moldova, ca păstrătoare a tradiției, „a dominat procesul de creare a culturii române moderne”, „...Moldovei îi revine meritul de a prezida, timp de 40 de ani, de la 1840 pînă la 1880, asimilarea culturii în toate formele ei”, „Moldovei i se datorează cultura românească așa cum este astăzi...” (Garabet Ibrăileanu, 1909).

Ca și A. Russo sau V. Alecsandri, M. Eminescu „își dă seama de rolul cultural al Moldovei, de rolul ei de învățătoare a românilor de pretutindeni”. M. Eminescu sublinia (în articolul „Repertoriul teatrului românesc”): „Moldova joacă în dezvoltarea modernă a românilor un rol însemnat. Aici, în mare depărtare de șarlatanismul intelectual, de suficiența și corupția centrului politic al țării (București), s-a făcut binefăcătoarea reacțiune în contra ignoranței și spiritului de neadevăr al academicienilor”.

La sfîrșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea în România principalele curente în literatură și cultură, în general, au plecat aproape întotdeauna din Moldova ori de la moldoveni. Astfel, istoria politică și socială, istoria limbii și a literaturii sînt cultivate mai mult la moldoveni: M. Kogălniceanu, B.P. Hașdeu, A.D. Xenopol, A. Onciul, N. Iorga, R. Rosetti, A. Philippide, N. Densușeanu etc. Moldova a dat României toți cei mai remarcabili istorici, scriitori, muzicieni și pictori.

Primii culegători de poezie populară și primii teoreticieni ai naționalismului (încă din 1840), de asemenea, au apărut în

Moldova, unde găsim pe cei mai de seamă folcloriști - S. F. Marian și Tudor Pamfile.

De remarcat că „linia regală a poeziei românești vine de la Alecsandri, prin Eminescu, Bacovia, Labiș și după asta venim noi. Toți acești mari poeți, toți sînt moldavi – asta-i linia regală, pentru că nici ardelenii, nici muntenii nu au o tradiție atît de impunătoare”. (Cezar Ivănescu, 2001).

Prin contribuția lor, reprezentanții de vază ai culturii moldovenești din epoca medievală și pînă la începutul secolului al XX-lea, au conștientizat și urmărit în mod clar un scop bine hotărît: a proteja limba și literatura de deznaționalizare.

În secolul al XX-lea situația culturii moldovenești dintre Prut și Milcov a devenit una provincială: tăvălugul muntenizator-oltenizator a subminat pozițiile „placentei de aur a culturii moldovenești”, izvorîită, statornicită și răspîndită din Moldova, din „dulcele tîrg al Eșului”.

Cu toate acestea, cultură românească din secolul al XX-lea a crescut și s-a dezvoltat pe temelia creată de moldoveni remarcabili - personalități marcante ale culturii din epocile precedente, în baza spiritualității moldovenești, cu participarea activă a moldovenilor numiți români. Acest lucru se poate vedea clar dacă examinăm biografia marilor reprezentanți ai culturii românești din secolul al XX-lea. Mulți din ei sînt originari din Moldova, alții sînt de viță moldovenească, alții și-au cristalizat personalitatea în mediul spiritual moldovenesc. Este suficient să-i menționăm pe Mihail Sadoveanu, Nicolae Iorga, Mircea Eliade, Cesar Petrescu, Adrian Păunescu...

4. Despre rolul moldovenilor la crearea României

După încheierea acordului de pace din 16 mai 1812, care a pus capăt următorului, dar nu și ultimului, război ruso-turc, Imperiul Otoman a cedat Rusiei raioanele sale basarabene și nu a fost împotriva transferării către Rusia a teritoriului dintre Prut și Nistru, care aparținea Moldovei.

Începînd cu 1812, Moldova de peste Prut (fără Bucovina) și Valahia au existat în condiții economice și sociale diferite, într-un context socio-politic și spiritual diferit față de condițiile în care s-a dezvoltat Moldova dintre Prut și Nistru sau „Moldova Răsăriteană”. Valahia și Moldova dintre Carpați și Prut (fără Bucovina) se aflau sub stăpînire turcească și suplimentar sub protectoratul rusesc, care s-a extins pînă în Valahia. Moldovenii de pe malul drept al Prutului și valahii au rămas sub o triplă asuprire: plăteau tribut otomanilor, erau presați de administrația rusă, erau jefuiți de micii bastarzi, fanarioți și sufocați spiritual de politica greacă.

După 1812, moldovenii dintre Prut și Nistru, pentru prima dată în istorie au fost scutiți de orice impozite, de alte prestații și obligații, inclusiv de serviciul militar. Noul regim a păstrat în ținut legislația autohtonă, n-a introdus iobăgia. În 1822 tînărul boier moldovan Ionică Tăutul propunea ca boierii moldoveni din dreapta Prutului să aibă aceleași drepturi ca și boierii din stînga rîului.

Mișcarea s-a răspîndit și asupra Valahiei. Ideea consolidării forțelor Moldovei dintre Carpați și Prut (fără Bucovina) și Valahiei era exprimată în regulamentele organice, dezvoltate sub conducerea diplomatului rus Pavel Kiseleff - acte cu atribuții constituționale, intrate în vigoare la Iași și București în 1831. Această idee progresistă, pentru acea vreme și în ace-

le condiții, a fost încurajată și de alte evenimente care au avut loc în Europa la mijlocul veacului al XIX-lea. Tulburările revoluționare din 1848–1849, Războiul din Crimeea (1856) au avut urmări radicale pentru Moldova din dreapta Prutului și Valahia. Din această perioadă rolul moldovenilor – oameni de cultură, scriitori, istorici, publiciști din tagma boierească, școliți în țară și străinătate – la promovarea unirii Principatelor Moldova și Valahia devine tot mai pronunțat, iar acțiunile lor – tot mai energice și consecvente. De acum cronologia evenimentelor, componența participanților, mesajul documentelor elaborate și lansate de ei, demonstrează preponderența și ponderea dominantă a moldovenilor în această operă politică cu urmări tragice pentru Moldova.

Elita moldovenească, fiind una mai instruită decât cea valahă, sprijinindu-se pe o cultură și istorie bogată, conștientizând legătura frățească dintre cele două popoare și fiind îngrijorată de soarta statului moldovenesc slăbit, s-a plasat în fruntea procesului de unire a principatelor.

În martie 1848, un grup de boieri moldoveni, printre care Alexandru I. Cuza și M. Kogălniceanu, au discutat o „listă de dorințe”. Ceva mai târziu, redactată de M. Kogălniceanu, ea a fost publicată cu titlul „Dorințele partidului național din Moldova”. Inițiatorii acestui document pledau cu ardoare, în primul rând, pentru autonomia totală a Moldovei, dorind unirea principatelor Moldovei (fără Bucovina) și Valahiei. La 12 mai 1848 a fost publicat „Programul revoluționarilor moldoveni”, semnat de C. Negri, frații Vasile și Ion Alecsandri, G. Cantacuzin, M. Costache, A. Rusu, Gr. Balș, Zaharia Moldovanu, G. Sion ș.a.. Punctul 6 al acestui document prevedea „Unirea Moldovei (fără Bucovina) și a Valahiei”.

„Programul revoluționar din 1848 din Valahia”, adoptat la 9 iunie 1848 la Islaz, nu prevedea nici un fel de unire a Valahiei cu Moldova.

Sfârșitul Războiului din Crimeea și Conferința de la Paris din 30.03.1856 au lipsit Moldova de protectoratul Rusiei. Mol-

dova de pe malul drept al Prutului a rămas sub dominația Turciei și a puterilor europene. Ca țară învinsă în război, Rusia a fost lipsită de ieșirea la Dunăre: județele Bolgrad, Cahul, Ismail au revenit în componența Principatului Moldova. Aceste circumstanțe au oferit stimulente suplimentare celei mai mari părți a elitei moldovenești în pornirile ei spre unire. Tinerii revoluționari romantici moldoveni Alexandru I. Cuza, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Z. Moldovanu, C. Negri ș.a., bazându-se pe trecutul glorios al Moldovei, pe bogatul tezaur de neprețuit al culturii moldovenești, au dat dovadă de entuziasm în numele, cum credeau dinșii, prosperării Moldovei.

Încă în septembrie 1857, în procesul alegerilor divanurilor (parlamentelor) Ad-Hoc în Moldova și Valahia (preconizate de Conferința de la Paris din 30.03.1856) au apărut primele semne de îngrijorare: unirea ticluită la repezeală încălca simțitor drepturile Moldovei, era în primejdie însăși existența acestui principat. În Principatul Moldovei se stîrnisese o mare tulburare. „Se purtau multe discuții..., controverse, idei”, pentru că „boierii voiau unire cu tocmeală, iar tinerii unire fără socoteală. După cum s-a și făcut”, constata cu amărăciune Ion Creangă la 1882.

Descumpăniți de campania valahilor pentru unire fără chibzuială, alarmați de „uneltirile Austriei și Turciei, care se năpustiseră mai cu seamă asupra moldovenilor”, Alexandru I. Cuza, M. Kogălniceanu ș.a. erau îngrijorați de soarta Moldovei. Devenea tot mai clar că unirea impusă de puteri străine „aducea Munteniei numai foloase... Moldova trebuia să aducă pe altarul unirii jertfe destul de mari, chiar însăși existența sa ca stat” (I. Lupaș, 1937).

Șmecheriile valahe n-au întârziat să se manifeste. A urmat „ticăloasa comedie și nerușinata înșelăciune” (I. Lupaș) cu alegerile anulate în divanul Ad Hoc al Moldovei. Contrar hotărîrilor luate la Conferința de la Paris din 30 martie 1856, la 24 ianuarie 1858 a urmat alegerea de către divanul de la București a lui Alexandru I. Cuza drept domn al Valahiei, cu toate că la 5

ianuarie 1858 el fusese ales domn al Moldovei.

S-ar fi părut că moldovenii aveau numai de câștigat: Alexandru I. Cuza, domn al Moldovei, devenise și domn al Valahiei. În realitate aceasta a fost o banală uneltire dintre valahi și tinerii revoluționarii-romantici moldoveni, sprijinită de marile puteri. Șmecheria valahă în scurt timp a dus la dispariția Moldovei. A început campania de valahizare totală a relațiilor moldovenești, de „privatizare” a tezaurului cultural moldovenesc.

Moldovenii au pledat pentru unirea principatelor Valahia și Moldova, nu pentru anexarea Moldovei la Valahia. Prin acțiunile energice, poziția dîră și consecventă ale unor politicieni de vază precum Alexandru I. Cuza, M. Kogălniceanu ș.a., moldovenii au contribuit cel mai mult la unire. Așa cum credeau patrioții noștri instruiți și romanizați: o uniune egală a principatelor.

În scurt timp, partidul valaho-unionist a purces la facerea „Valahiei mari” camuflată sub un nume artificial de „România”. Pînă la crearea României, funcțiile administrative unificatoare erau concentrate la București, în conformitate cu deciziile Conferinței de la Paris din 19 august 1858, iar statul unificat se numea „Provinciile Unite ale Moldovei și Valahiei”.

Moldovanul Mihail Kogălniceanu, promotor activ al unirii principatelor, a fost prim-ministru al României timp de doi ani (1863–1865); în 1877–1878 a fost ministru de externe al României, dar a fost alungat din guvern de valahul devenit român I. Brătianu.

Moldovanul Alexandru I. Cuza, luptător activ pentru unire, a fost primul conducător al statului unit, a domnit 8 ani și 2 luni. În februarie 1866 „monstruoasa coaliție” valahă l-a dat jos de pe tron. Primul și ultimul moldovean, domnitor al României, Alexandru Ion Cuza, politician progresist, a fost alungat din România. A murit în 1873 în Germania.

Încălcarea prevederilor divanului ad hoc al Moldovei din

1857, ignorarea hotărîrilor Conferinței de la Paris din 19 august 1858, lichidarea principatului independent al Moldovei, înjosirea domnitorului Moldovei Alexandru I. Cuza și alungarea lui din țară, aducerea pe tron a unui conducător străin, străin în credință, limbă și comportament, au revoltat la culme societatea din Moldova. După cum mărturisește istoricul român I. Lupăș, fărădelegile săvîrșite de „coaliția monstruoasă” de la București au provocat „întețirile potrivnice ale moldovenilor, întetiri care au stîrnit la lași ciocniri sîngeroase”.

Guvernul provizoriu de la București, speriat de „opozitia puternică a locuitorilor din lași, l-a trimis la lași pe generalul valah N. Golescu cu ordinul de a înăbuși orice rezistență a moldovenilor.

Unii dintre moldoveni s-au înverșunat împotriva domnului străin, grupîndu-se în jurul boierului Nicolae Roznovanu, sub a cărui conducere fusese creat un Comitet separatist. Prin propagandă stăruitoare ei au atras de partea lor și pe mitropolitul Calinic Miclescu. În prima duminică din aprilie (1866), cînd după săvîrșirea slujbei divine Catedrala Mitropoliei era ticsită de lume, mitropolitul a ieșit în fruntea mulțimii întăritate, pornind spre Palatul administrativ. Înainte de plecare, în curtea Mitropoliei, Teodor Boldur Lătescu a rostit o cuvîntare înflăcărată despre drepturile Moldovei, îndemnînd mulțimea să-l urmeze pe mitropolitul Calinic. Dar în poarta Palatului mulțimea a fost întîmpinată de o companie de soldați valahi, care n-a dat în lături nici în fața crucii purtate de mitropolit. Unul din soldați l-a lovit cu baioneta pe mitropolit. Calinic a strigat de durere, apoi a căzut la pămînt fără conștiință. Mulțimea înfuriată a început să-i atace pe soldați cu pietre, dar, a fost împinsă înapoi pînă în curtea Mitropoliei”. Învălmășeala a ținut pînă la ora două după masă și a fost însoțită de mari pierderi de vieți omenești, aducînd tristețe în capitala Moldovei.

Rezultatele „Marii Uniri” sînt triste pentru moldoveni. În anii care au trecut de atunci, administrația română (valahă) de la București a luat toate măsurile pentru a-i face pe moldoveni

să-și uite numele, limba și istoria, transformînd poporul moldovenesc într-un element al folclorului regional al României Mari, însușindu-și cultura și limba moldovenească, stricînd-o semnificativ cu cuvinte străine.

Moldova, dintr-un stat mult mai dezvoltat din punct de vedere cultural și economic decît Valahia, s-a transformat într-o perioadă scurtă de timp în cea mai înapoiată provincie a României. Situația din principate înainte de unirea Moldovei și Valahiei la mijlocul secolului al XIX-lea este un exemplu în acest sens. Moldova, care a pierdut Basarabia și Bucovina de Nord, avea o economie și o cultură mult mai dezvoltate decît Valahia vecină, care avea o populație substanțial mai numeroasă și un teritoriu mai mare. De exemplu, în 1845, Iașiul avea 65.000 de locuitori, iar Bucureștiul 35.000 de persoane

Moldova avea instituții de învățămînt superior (Academia Mihăileană și Conservatorul din Iași), în timp ce Muntenia nu avea astfel de instituții. În Moldova erau înregistrați 21863 de negustori și meșteșugari, în Valahia, mult mai populată - 14747. Vom sublinia încă o dată că timp de secole, chiar și în cele mai dificile perioade, Moldova a fost mai bogată, mai dezvoltată și mai cultă decît Valahia. Iar în decursul acelorasi secole, a crescut dorința elitei valahe (a românilor) de a-și însuși aceste realizări ale moldovenilor sau, în cel mai rău caz, de a deveni parte a acestor realizări.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, elita Valahiei (românii), care a profitat de naivitatea tinerilor moldoveni prinși în euforia unirii, a reușit prin viclenie acest lucru - domnitorul moldovean unificator Alexandru Ioan Cuza a fost expulzat din București, moldovenii au fost lipsiți de denumirea statului, poporului, limbii, literatura, muzica și arta moldovenească au devenit românești, economia moldovenească a început să decadă, orașele se micșorau. Și, în acest context, Bucureștiul și împrejurimile sale înfloreau. Și în cele din urmă, ca simbol al victoriei finale a valahilor (românilor) asupra moldovenilor, stema statului unit a devenit vulturul valah cu un zimbru mol-

dovenesc capturat pe piept. Ca urmare a acestei unificări „frățești”, la sfârșitul secolului al XIX-lea populația Iașiului scăzuse la 55.000 de locuitori, în timp ce populația Bucureștiului crescuse la 150.000.

Aceeași imagine este și astăzi: Bucureștiul este de 6 ori mai mare decât Iașiul, mai mult de 50 la sută din activele financiare ale României sînt concentrate acolo, iar Moldova de peste Prut este cea mai înapoiată provincie economică a acestui stat. Niciodată și nicăieri moldovenii nu au trăit bine sub stăpînirea Bucureștiului, iar acest lucru îl cunosc bine bunicii noștri, care încă își mai amintesc de viața de pe teritoriul Republicii Moldova moderne în perioada României Mari.

5. De ce nu sîntem români?

1. . Strămoșii noștri au fost un popor care în decurs de 8 mii de ani (începînd cu cultura Cucuteni-Tripolie) a viețuit în același areal: spațiul Carpato-Dunăreano-Nistrean. În cadrul acestui areal, teritoriul populat ba se micșora, atunci cînd în vremuri de restriște strămoșii noștri se retrăgeau în păduri sau munți, ba revenea la limitele sale cînd pericolul trecea. Continuitatea locuirii strămoșilor noștri pe teritoriul lor istoric este dovedită de cercetări istorice, antropologice, genetice și lingvistice.
2. 2. Acest popor a stat la originea multor civilizații antice – de la cele orientale pînă la majoritatea celor europene, inclusiv greacă și romană.
3. 3. Dacă e să ne referim la strămoșii moldovenilor, care au trăit la începutul erei noi, aceștia sînt geto-dacii - locuitorii unui stat antic mare Dacia, care ocupa teritoriul de la Bug (Ucraina) pînă la hotarele Germaniei moderne. Dunărea era frontiera de sud a Daciei. Geto-dacii erau purtătorii culturii și limbii getice (tracice), care aparține grupului limbilor protolatine (anterioare limbii latine).
4. În anul 106, Imperiul Roman a ocupat circa 20% din teritoriul vechii Dacii, formînd provincia Dacia, pe care au fost nevoiți să o părăsească sub loviturile dacilor liberi în anul 271. Ca urmare a acestor evoluții, în istoriografia românească și cea moldovenească au apărut teorii cu privire la romanizarea dacilor și, ca urmare, la originea romană a valahilor și moldovenilor. Menționăm faptul că adept al acestei teorii a fost și cronicarul moldovean Miron Costin, educat în Polonia catolică (latinizată), care, în susținerea versiunii sale privind originea roma-

nă a moldovenilor, a adus argumente care mai târziu au fost infirmate de cercetările arheologice. Prin romanizare se înțelege latinizarea, adică trecerea populației la limba latină (romană).

Dar o asemenea tranziție nu a avut loc, deoarece locuitorii Daciei romane (încă pînă la includerea teritoriului ei în cadrul Imperiului Roman) vorbeau o limbă asemănătoare cu cea latină, avînd o cultură bogată și originală. Anume prin aceasta se explică faptul că limba moldovenească este apropiată de limbile așa-numitei grupe romanice.

De asemenea, trebuie avut în vedere faptul că latinizarea (romanizarea) nu făcea parte din politica Romei. Mai mult decît atît, principala sarcină a viceregilor din provinciile romane era menținerea păcii și a liniștii, în primul rînd în ceea ce privește religia și tradițiile populației locale, inclusiv păstrarea limbii și a culturii. De asemenea, se știe că multe legiuni ale Romei erau recrutate pe bază națională din populația provinciilor cucerite (galeză, germanică, spaniolă, armeană etc.), care nu vorbea limba latină și, în plus, nimeni nu cerea acest lucru de la soldații obișnuiți. În astfel de legiuni, erau obligați să vorbească limba latină doar comandanții de legiuni (legate) și cohorte.

5. Pe parcursul istoriei lor (cel puțin din secolul al XII-lea) moldovenii niciodată nu s-au autodenumit români, iar limba lor – română. Ei își numeau limba moldovenească, iar pe sine – moldoveni! Despre aceasta mărturisesc numeroase documente – letopisețele moldovenești (inclusiv opera lui Miron Costin), actele cancelariei domnești, documentele din arhivele altor state.
6. Românismul, în lipsa cunoștințelor despre adevărata origine, a apărut și s-a dezvoltat în mediul valahilor transilvăneni, teritoriul cărora intra în componența regatului Ungar. Această teorie, după cum este arătat

mai sus, este greșită, însă românismul i-a ajutat pe valahii transilvăneni să se autoconștientizeze ca națiune „nobilă” cu vechi rădăcini și, în așa mod, să se păstreze și să se salveze de la asimilarea de către națiunile privilegiate ale regatului Ungar. Astfel, la o anumită etapă a dezvoltării valahilor transilvăneni, românismul a jucat un rol pozitiv.

7. Românismul a avut rolul său, ce-i drept discutabil, în perioada unirii Principatelor la mijlocul secolului al XIX-lea. O parte a intelectualității moldovenești – cei mai activi, dar puțin experimentați tineri scriitorii, politicienii, militarii, au adoptat românismul ca steag pentru unirea și salvarea, după cum credeau ei, a națiunii. Ca urmare a vicleniei Bucureștiului și lipsei de experiență a „tinerilor” și romanticilor moldoveni, au fost încălcate înțelegerile internaționale privind denumirea noului stat – „Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei”. Treptat limba și cultura moldovenească au fost „privatizate” de valahii mai numeroși sub o denumire comună – românești.
8. Astfel, românismul nu poate fi acceptat astăzi de moldoveni (și posibil de românii contemporani) din următoarele motive:
 - Noi nu sîntem urmașii Romei și avem puțin în comun cu populația Imperiului Roman, eterogenă din punct de vedere etnic și cultural. Strămoșii noștri, purtătorii unei bogate și pozitive culturi, nu se puteau bucura de masacrele în masă a gladiatorilor, stînd în tribunele „arenelor”, la fel cum nu puteau să împărtășească principiile fundamentale ale Romei – „dezbină și stăpînește”, „pîine și distracții”. Poporul și cultura noastră au nu 1900 de ani, cum încearcă să demonstreze majoritatea istoricilor români, ci mult mai mult.
 - Sîntem un etnos-urmaș al vechilor popoare (omogen din punct de vedere antropologic, genetic și cultural),

care au trăit în permanență pe teritoriul regiunii Carpa-to-Dunăreano-Nistrean pe parcursul a opt mii de ani. Acest lucru este dovedit de cercetările istorice, arheologice, lingvistice și genetice contemporane.

- Conștientizarea originii noastre străvechi s-a manifestat în faptul, că întemeietorii statului moldovenesc au adoptat în calitate de simboluri de stat ale Moldovei nu vulturul roman, ci vechile simboluri ale strămoșilor noștri – capul zeului-taur de foc, culoarea roșie a steagului și ostașul care învinge dragonul.
- Cunoașterea de către popor a istoriei sale adevărate, a denumirii etnosului, fundamentată din punct de vedere istoric și cultural, permit păstrarea continuității în dezvoltarea sa, fac inteligibile particularitățile sale, oferă posibilitatea de a păstra vechile simboluri și tradiții, memoria strămoșilor și a adevăraților eroi ai națiunii. Istoria adevărată explică originea limbii, culturii și tradițiilor poporului, formează un fundament puternic, sprijinindu-se de care națiunea se poate dezvolta stabil. **Cu cât mai profund sînt cercetate originile națiunii și istoria ei, cu atît mai explicit este prezentul și mai clar viitorul.** Și numai pe această bază poate fi consolidat un popor pentru atingerea unui viitor mai bun al țării, inclusiv păstrarea și dezvoltarea deplină a minorităților naționale.
- Strămoșii noștri întotdeauna, pe parcursul întregii istorii a Moldovei și a moldovenilor, s-au numit moldoveni iar limba lor – moldovenească. De aceea noi nu sîntem români! **Noi sîntem moldoveni! Așa își spuneau strămoșii noștri, așa ne vom numi noi și urmașii noștri!**

6. Simbolurile Moldovei istorice

Istoriografia moldovenească bogată a păstrat informații semnificative despre însemnele domniei și simbolurile naționale ale statului. Potrivit letopisețelor moldo-slavone, înțîi de toate „Letopisețul anonim (de la Bistrița) al Țării Moldovei” (1359-1507) ne informează că „la 1457, luna aprilie 12 a venit Ștefan voievod împotriva lui Aron voievod, la locul numit Hreasca, la Doljești, și a biruit Ștefan Voievod din mila lui Dumnezeu și a luat sceptrul Moldovei”. Primii istorici moldoveni socoteau preluarea sceptrului - un semn, un simbol al puterii domnești supreme - atît de semnificativă și importantă, încît au menționat în repetate rînduri în cronicile lor acest eveniment.

Coroana domnească a domnitorilor moldoveni, de pildă, cea a lui Ștefan al III-lea cel Mare, cum o vedem în miniatura Evangheliarului de la Homor, are cinci vîrfuri. Coroana domnească trebuia să arate că purtătorul ei este un suveran de talie europeană.

Evoluția simbolurilor național-statale: steagul, stema, pecetea de stat, ne permit să urmărim calea istorică a dezvoltării statului moldovenesc și afirmării sale în contextul internațional. După cum se știe, Moldova s-a evidențiat și prin steagurile sale. Forma, culoarea și însemnele heraldice trebuiau să sublinieze autoritatea domnitorului și a țării sale. Informații despre steagurile Moldovei există și în Letopisețul lui Gr. Ureche. Date suplimentare prețioase despre acest simbol al Moldovei se conțin și în cronicile străine, bunăoară, a lui I. Kukullo. Cele mai cunoscute și comentate sînt steagurile Moldovei, dăruite de Ștefan cel Mare mănăstirii Zograf de la Sfîntul Munte

Athos. Elementele principale prin care se deosebesc steagurile Moldovei: Sfântul Gheorghe Biruitorul, calcînd și străpun-gînd balaurul, și culoarea roșie.

Un alt element obligatoriu, pe care-l vedem pe steagurile din cronicile vechi, este stema Moldovei – capul de bour.

Buzduganul domnesc, cu capul îmbrăcat în argint și bătut cu nestemate era, de asemenea, unul din simbolurile domniei. El putea servi și ca armă de luptă.

Sabia, de asemenea, era un însemn al domniei, dar și un element al ceremonialului de curte.

Stema Moldovei, deseori descrisă în letopisețele medievale moldovenești, cîntată în versurile mitropolitului Dosoftei, constituie elementul de bază al pecetii de stat al Moldovei. Culoarea roșie a steagului Moldovei, imaginea capului de bour pe stema Moldovei au existat pe parcursul unei perioade îndelungate, fiind semnul distinctiv al statului moldovenesc timp de aproximativ 700 de ani.

6.1. Însemnele domniei monarhilor moldoveni

6.1.1. Coroana domnească

Ca și alți regi sau duci europeni, domnitorii Moldovei aveau însemnele lor distinctive, caracteristice, care evidențiau și subliniau calitățile lor de suverani, „unși ai lui Dumnezeu”, „din mila lui Dumnezeu”. Aceste semne erau buzduganul, sceptrul, coroana, sabia. În bogata istoriografie moldovenească, preluarea sceptrului (toiag purtat de domnitori ca simbol al autorității regale sau împărătești; autoritate de domnitor) echivala cu însușirea, preluarea puterii supreme de stat.

Astfel, în prima istorie a Moldovei scrisă la curte și din porunca lui Ștefan cel Mare – „Letopisețul anonim al Țării Moldovei”, partea a doua – „Letopisețul Țării Moldovei”, se mărturisește: „În anul 6965 (1457), luna aprilie 12, marția mare, a venit Ștefan voievod împotriva lui Aron voievod, la locul numit Hreasca, la Doljești și a biruit Ștefan voievod din mila lui Dumnezeu, și a luat schiptrul Moldovei”.

Primii istorici moldoveni anonimi socoteau semnificația preluării sceptrului atât de profundă și importantă, încît repetă descrierea acestui eveniment și mai târziu: în „Letopisețul de la Putna” (versiunea I și II), „Letopiseț pentru domnii”. „Arătare pe scurt pentru domnii Moldovei” („schiptrul Țării Moldovei”), precum și în Cronica lui Eftimie: „a primit sceptrul domniei Moldovei”...

Coroana regală, adică coroana domnitorilor, a conducătorilor moldoveni, de pildă a lui Ștefan cel Mare, cum o vedem în miniatura în Evangheliarul de la Humor, are cinci vîrfuri. Forma coroanei domnitorilor moldoveni, pietrele scumpe care împodobesc coroana lui Ștefan cel Mare – așa cum o vedem în portretele de la bisericile Pătrăuți și Sf. Ilie și de la mănăstirile Voroneț și Dobrovăț, denotă faptul că purtătorul ei este un suveran de talie europeană și nu este cu nimic mai prejos decît alți regi sau țari.

6.1.2. Buzdugan

Buzduganul (măciucă cu capul de argint și bătut cu nestemate), alături de sabie, de asemenea, reprezenta unul din însemnele domnitorului.

În plus, buzduganul era folosit și ca armă de luptă. Din „Cronica moldo-polonă” (1352 – 1564) aflăm că Ștefan-Vodă Tomșa, neînduplecat, „l-a lovit cu buzduganul” pe Despot-Vo-

dă (la 1563). Întîmplarea a fost consemnată și de Gr. Ureche: „Mustrîndu-l, Tomșa l-au lovit cu buzduganul”. Însă și Gr. Ureche, și M. Costin au menționat că buzduganul era, întîi de toate, semn al puterii politice a domnitorului.

Sabia, de asemenea, era un semn distinctiv al puterii domnitorului, dar și un element al ceremonialului de curte. Pentru acest atribut regal – armă personală a domnitorului – la curtea Moldovei exista o anumită funcție – spătarul. După cum scrie M. Costin, în zilele de sărbătoare, (la ceremonii, recepții diplomatice) spătarul pășea în urma domnitorului, purtînd pe umărul stîng spada domnească și buzduganul în mîna dreaptă.

6.1.3. Steagul

Simbolurile național-statale: steagul, stema, pecetea de stat constituie mărturii istorice documentare de mare valoare, care permit urmărirea parcursului dezvoltării istorice a Statului Moldovenesc și confirmarea acestuia în context internațional.

Înrădăcinate adînc în memoria istorică a poporului, aceste simboluri prin continuitatea lor marchează și confirmă dăinuirea multiseclară a statului. După cum s-a afirmat în mai multe rînduri, „Țara Moldovei se deosebea și prin steagurile sale, ale căror cromatică și însemne heraldice dezvăluiau într-un limbaj plastic autoritatea țării”, indicînd celor inițiați asupra rădăcinilor vechi ale poporului. Despre existența steagurilor Moldovei aflăm de la Grigore Ureche, care, relatînd despre războiul lui Bogdan Vodă cu leșii, scrie că „s-au ivitu toată oastea lui Bogdan-Vodă (Bogdan al II-lea, 1449-1451, tatăl lui Ștefan cel Mare) cu multe steaguri și buciume”. Informații despre primele steaguri moldovenești sub formă de descrieri sau gravuri le avem din epoca lui Ștefan cel Mare. Cronica ungurească a lui I. Kukullo conține o gravură care reprezintă un episod al Bătă-

liei de la Baia (1467), cînd moldovenii, sub conducerea lui Ștefan, au obținut o biruință hotărîtoare: oastea ungurească, cu două steme regale, este învinsă de însuși voievodul moldovan Ștefan al III-lea, care ține în mînă un steag cu dungi verticale, avînd lîngă lance, pe întreaga lățime, stema Moldovei – capul de bour”.

Cele mai cunoscute steaguri moldovenești sînt cele dăruite în 1500 de către Ștefan cel Mare mănăstirii Zograf de la Sfîntul Munte. Acest steag, în ultima vreme, a apărut de foarte multe ori în mass-media, a fost tipărit în diferite culegeri. Pe fundalul roșu al drapelului este brodată figura Sf. Gheorghe călcînd balaurul.

Un alt steag dăruit de Ștefan cel Mare Mănăstirii Zograf, similar cu prapurele bisericești, are, de asemenea, un fundal roșu, pe care e brodat Sf. Gheorghe pe cal alb. Steagurile moldovenești ce le vedem în gravura cronicarului polon M. Bielskii, fixînd un epizod din Bătălia de la Obertyn (1531) dintre moldoveni și poloni, au pe pînză, în centru, stema Moldovei – capul de bour, la dreapta ei – soarele, la stînga – semiluna.

Într-o culegere de documente tipărită în 1533 la Cracovia, în care se relatează și despre „homagium palatini Moldaviae”, este descris drapelul moldovenesc: „Steagul mare era de culoare roșie, pe care era în aur frumos pictată Stema Țării Moldovei” (*banderium magnum sericeum, coloris rubri, in quo arma terrae Moldaviae pulhre auro depicta erant*).

Astfel, numele Moldovei și al moldovenilor, simbolurile Statului Moldovenesc încă din veacurile XIV–XVI, au rămas înscrise pe vecie în arhivele statelor europene.

Acestea sînt cele mai vechi mărturii, gravate, brodate, scrise în analele vremii, care demonstrează fără echivoc că cu-

loarea de bază a steagului moldovenesc este roșie, iar stema Moldovei reprezentată pe el – capul de bour și o steaua cu cinci colțuri între coarne, cu luna în partea de stînga jos a capului și soarele la dreapta.

6.1.4. Stema

Stema Moldovei, pe care o cunoaștem atît de bine din „pecețile” atașate/imprintate la sfîrșitul documentelor Cancelariei de Stat a Moldovei, din descrierea mitropolitului Dosoftei, brodată pe steagurile vechi ale Statului Moldovenesc, inclusiv pe drapelele Republicii Democratice Moldovenești (2.12.1917–27.03.1918), României și Republicii Moldova, reprezintă un scut cu capul de bour cu stea în frunte, avînd în dreapta un soare, în stînga – o semilună. Pe parcursul veacurilor, stema a suferit unele modificări neesențiale, dar elementele de bază – scutul, capul de bour cu elementele însoțitoare (soarele, semiluna) – au rămas, practic neschimbate și definitorii, reprezentînd dintotdeauna Simbolul Statalității Moldovenești.

Prima mărturie scrisă despre stema și sigiliul Țării Moldovei se conține în prima istorie a Moldovei, scrisă în limba moldovenească – Letopiseșul lui Gr. Ureche. Din predoslovia descrierii aflăm că, „îmbîlînd păstorii de la Ardeal, ce să cheamă Maramoroș... au dat de o heară ce să cheamă bour și după multă goană ce au gonit-o prin munți cu dulăi, o au scos la șesul apei Moldovei. Acolea hiindu și hiara obosită, au ucis-o la locul unde se cheamă acum Boureni... Și hierul țarii sau pecetea cap de buor să însemnează”.

În „Hronicul vechimei romano-moldo-vlahilor”, D. Cantemir, om de știință și cultură, fost domn al Moldovei, care spera să reia tronul, nu putea admite ca țara sa să fie întemeiată de niște ciobani hoinari. El afirma că „Dragoș Vodă au fost domn și fecior de domn”. În capitolul VIII din „Descrierea Moldovei”

(1716), D. Cantemir, preluînd subiectul legendar, cunoscut de la Gr. Ureche și M. Costin, privind descălecarea (= întemeierea) Moldovei, scrie că „Dragoș a hotărît ca stema noii domnii să fie un cap de bour”.

Stema Statului Moldovenesc: capul de bour cu stea între coarne, cu un soare la dreapta și semilună - la stînga, constituie elementul de bază al peceții de stat a Moldovei, al steagului Moldovei, al monedelor moldovenești. Cea mai veche pecete domnească (care s-a păstrat) este cea plasată pe un document semnat de Petru I Mușat la 1384. Conturul (urma) peceții pe ceară albă reprezintă un scut triunghiular cu un cap de bour, avînd între coarne o stea, însoțit la stînga de un soare, la dreapta - de semilună. Specialiștii au descifrat textul imprimat pe marginea sigiliului: „Petru voivoda Moldaviensis.” Această amprentă o putem vedea și pe primele monede moldovenești - groși - bătuți de Petru I Mușat.

Majoritatea sigiliilor domnești conțin, ca element constitutiv obligatoriu, și o inscripție în limba slavonă. De exemplu: „Печать ио Романа воевода Земле Молдавской”- atașată pe documentul din 30 martie 1392. Sigiliul atașat de gramota semnată de Alexandru cel Bun are legenda: „Печать Олександра воевода, господарь Земли Молдавской”.

Peceteile lui Ștefan al III-lea cel Mare amplasate pe mai bine de 500 de documente cunoscute pînă astăzi, puțin diferite între ele. Pe ele este reprezentată stema Moldovei și au o inscripție modestă, plină de demnitate: „Печать ио Стефана воевода Земли Молдавской...”

Stema (herbul) Moldovei - capul de bour, însoțește și marchează întreaga istorie multiseculară a Moldovei, fiind elementul compozițional emblematic al însemnelor național-statale moldovenești: sigiliul de stat, drapelul - ca dovadă a con-

tinuității Statului Moldovenesc, a moldovenilor, a aspirațiilor lor de colaborare, bună înțelegere cu alte popoare din familia europeană, de consolidare interetnică și pace. Despre acest lucru declară solemn cu toată convingerea Mitropolitul Moldovei Dosoftei în versurile sale:

Versuri despre stema Statului Moldovenesc

Capul de bour, de heară vestită
Semnează putere țării nesmintită.
Pe câtu-i de mare fiara și buiacă
Cornele-n pășune la pământ își pleacă
De pe chip se vede bourul ce-i place
C-ar vrea în toată vremea să stea țara-n pace

Există discuții despre steaua care încoronează stema Moldovei: este una cu cinci colțuri sau șase, sau opt colțuri. Trebuie să luăm aminte că steaua Moldovei – este cu cinci colțuri, deoarece reprezentările stemei, care s-au păstrat încă de la întemeierea statului moldovenesc în anul 1359 până în prima jumătate a secolului al XVII-lea indica în mod clar acest lucru. Imaginile de mai târziu cu stele cu șase și opt colțuri pot fi explicate prin faptul că pictorii și sculptorii care au reprezentat stema nu au acordat importanță numărului de colțuri.

Simbolul Bourului-Zimbrului în Moldova a fost unul fundamental în heraldica moldovenească și tradițiile țării noastre și din acest motiv, în noastră, are sens să analizăm mai detaliat originile acestui simbol.

După cum s-a arătat mai sus, potrivit opiniei majorității cercetătorilor și mărturiilor cronicarilor și istoricilor, rolul ho-

tărilor în formarea tradiției statale moldovenești l-a avut legenda despre Dragoș, cîinele Molda și imaginea unui misterios strămoș ancestral, vechi locuitor al împărăției Codrilor, zimbrii. Cu toate acestea, lucrurile nu sînt atît de simple, dacă evaluăm istoria țării noastre de la înălțimea celui de-al treilea mileniu, analizînd cantitatea imensă de cunoștințe acumulate după prima mențiune scrisă a acestei legende. Desigur, nu este suficient să ucizi un zimbriu în timpul unei distracții vînătorești pentru a immortaliza imaginea lui pe steagul statului, creat de acest vînător. Lucrurile nu sînt atît de simple și evident, acest simbol are o conotație mult mai complexă decît o simplă dorință a vînătorului de a-și immortaliza trofeul. Căci și Dragoș, și predecesorii săi, nu au descoperit nimic nou, ei cunoșteau foarte bine locurile unde vînau, cunoșteau fauna și oamenii care din vechime trăiau pe aceste meleaguri. Și numele vechi al rîului Moldova le era cunoscut. Evident, legenda a fost necesară pentru a ascunde taina, criptată în acest simbol.

Din timpurile stravechi, simbolurile erau purtătoare de informație criptată despre lucruri mult mai complexe decît însăși subiectul reprezentat. Ce ne spune acest simbol misterios al taurului? Care este ideea din spatele misterului? Simbolul Taurului nu este o excepție în acest lanț de mistere și manifestările lor vizuale. Cine este el, taurul legendar, învăluit în negura timpului și a miturilor? Înainte de a clarifica această problemă, să explicăm esența simbolului și semnificația lui sacră în tradițiile și mitologemele societăților tradiționale.

Principala diferență dintre un simbol într-o societate tradițională și simbolurile contemporane constă în faptul, că în vremurile demult apuse simbolul avea întotdeauna o semnificație mistică și reprezenta mai mult decît se putea vedea. Ceea ce transmitea simbolul întotdeauna îl depășea, și îl depășea într-atît, încît cunoștințele despre acest obiect puteau fi trans-

mise numai din exterior, fără a pretinde că simbolul va dezvălui esența ideii. În vremurile străvechi, preoții, magicienii sau vrăjitorii, aflați pe treptele superioare ale societății tradiționale, aveau nevoie de ceva care ar codifica, îndrepta, transforma, influența conștiința maselor, dar totodată nu ar dezvălui plenitudinea misterului, ideii, paradigmei profunde, adesea a ideii supraomenești. Simbolul reprezenta nu numai forma, corpul obiectului, dar vorbea și despre baza ideologică, direcționând conștiința umană pe calea creșterii spirituale, fără a dezvălui esența problemei, din moment ce nici el, nici societatea sau omul, de multe ori, nu erau capabile să analizeze și să recepționeze adecvat această informație.

Următorul moment este faptul că simbolul era purtătorul cunoștințelor criptate. Au fost secole, când oamenii nu puteau vorbi despre aceste sau alte idei, problemele realității și simbolul păstra aceste cunoștințe vechi pentru acei urmași, cărora soarta le va oferi posibilitatea cunoașterii și aplicării acestor idei. El, ca un protector, păstra ideile pînă în momentul când acestea vor fi cerute și acceptate de societate, sau cel puțin în cadrul unui singur individ. Divinitatea trebuie să se reflecte și să influențeze conștiința maselor sau cel puțin a anumitor persoane. Din acel moment ea trăiește în imagine, dar dacă există cel puțin un purtător al tradiției sau a cunoștințelor secrete, simbolul începe să trăiască prin mit, deoarece mitul este un spațiu sacru în care simbolul s-ar putea simți ca peștele în apă, unde simbolul crează și formează cîmpul informațional și energetic, iar nimerind în cadrul conștientizării umane, devine un arhetip, a cărui energetică informațională este un stimulent al existenței omului cu gândire sacră.

Anume așa apărea simbolul Taurului în închipuirea omului lumii tradiției - unul dintre cele mai vechi, pline de conținut și sacre simboluri ale lumii antice. În adîncimea epocii preistori-

ce, el umplea cu vitalitate toate fibrele sufletului uman.

Nu exista nici șarpe, nici dragon, nici vultur, doar omul și taurul, iar astăzi un frate îl consumă ca hrană pe celălalt, acțiunea fiind una de ritual, similară cu sacrificiul. Apoi, ceva s-a întâmplat cu omul, odată ce taurul, fiind un simbol al protectorului uman și al divinității, a devenit jertfă, înseamnă că omul și-a schimbat stăpînul, a schimbat calea, starea conștiinței și spiritul. De ce? Răspunsul este evident pentru un cercetător al religiei, el este întotdeauna înrădăcinat în ritual, deoarece nu contează în ce crezi, este important ce lege respecti, doar acest lucru contează pentru Divinitate. Contează faptele noastre, nu retorica.

Așadar, din punctul de vedere al jurisprudenței sacre, al legii sacre, originale, ideea este următoarea. Se sacrifică întotdeauna începutul opus și reprezentantul său, căci zeului i se sacrifică dușmanul învins. Această calitate a căpătat-o cu timpul, în procesul degenerării și schimbării, taurul pentru om. Omul, părăsind calea care i-a fost predestinată de Divinitate, și-a schimbat esența, a înlocuit arhetipurile și idealurile, negrul a devenit alb, taurul – satană, Baal-taurul – diavol. Trădîndu-ne rădăcinile, am rămas, însă, în aceleași haine ca și strămoșii noștri. Am degradat, dar subconștientul unitar cu experiența, cu informația și arhetipurile generațiilor anterioare a continuat să trăiască în noi, influențînd esența noastră.

Simbolul taurului a continuat, în ciuda degenerării esenței omului, să impresioneze și să încînte conștiința lui, amintindu-i despre ceva mareț, necunoscut, demult uitat la începuturile timpului. Taurul, simbolul învins al divinității veacului de aur, a continuat să trăiască în conștiința maselor, păstrîndu-și esența pentru acele persoane, care au păstrat adevărata cunoaștere. Pentru ultimii inițiați ai lumii tradiției acest simbol era mareț și pentru faptul că nu și-a schimbat esența cu nici o iotă,

rămânînd pentru vecie ceea ce a fost de la început.

Măreția simbolului taurului devine mai clară atunci cînd conștientizăm, că el a fost pivotul unor culte foarte vechi și timp de milenii nu și-a schimbat deloc semnificația arhetipală pozitivă. Doar nu există diferență între taurul căruia i se închinău legendarii atlanți, între zeul Apis al vechilor egipteni, între semiticul Baal, regele lumii cu cap de taur, protectorul Tirului și al Cartaginei, taurul Merovingienilor, între zeul vechilor slavi, Veles-Volos și taurul reprezentat pe steagul medieval moldovenesc. Peste tot aceeași esență și același prototip, arhetip, pretutindeni simbolul vorbește mai puțin decît ideea, informația despre care vine să ne-o transmită. Dar omul trebuie să aibă o careva tangență cu lumea zeilor. Sacrul întotdeauna se manifestă prin înfățișarea divinității.

După cum spunea marele Mircea Eliade „Manifestările sacrului ontologic crează lumea... ierofania descoperă „punctul de referință” absolut, un anumit „centru”... Anume din acest motiv, omul religios tinde să se plaseze în „Centrul lumii”. Pentru a trăi în centrul lumii el trebuie creat... (M.Eliade „Sacru și profan”).

Pentru noi, copiii Moldovei, simbolul taurului și mitul despre zimbru și Dragoș este aceeași manifestare a centrului, ca și capul marelui zeu celtic Bran îngropat sub Londra și care o protejează, ca templul lui Bel în Babilonul antic și legenda construirii templului din Ierusalim de către Solomon în vechiul regat al Israelului, ca legenda lui Hiram pentru masonii din întreaga lume, deoarece simbolul taurului nostru actualizează, descoperă protectorul nostru, zeul, iar simbolul său reprezentat printr-un taur-zimbru codifică mitul și legitimează spațiul nostru istoric. Taurul descoperă acest centru și pentru noi el este aici, pe pămîntul Zimbrului, protectorul codrilor milenari.

Simbolul Taurului este cunoscut de conștiința tradițională din vremuri preistorice. Primele lui reprezentări pot fi găsite în peșterile Europei paleolitice, unde primii pictori au lăsat urmașilor cunoștințele lor întruchipate în imagini. Comunitatea neolitică a vechilor culte de origine indo-europeană își avea centrele aici, în Europa de Sud-Est. Într-o epocă mai târzie, în cultura Tripolie, întâlnim cultul taurului și al Zeiței mamă. În Cartagina feniciană întâlnim imaginea eroică a conducătorului militar Hannibal, care purta numele marelui zeu cu cap de taur Baal, un analog al zeului slav Veles. În religia mazdaistă, încă în epoca lui lima – regele veacului de aur, acest simbol era principal. În mazdaismul reformat, în zoroastrism, iar mai târziu în zervanism, simbolul taurului a devenit unul din principalele atribute religioase. În Avesta ariană el este reprezentat alături de om și este creația pozitivă a divinității, întruchiparea acestui zeu – Ahuramazda. Gheuș-Urvan – spiritul taurului – veche zeitate zoroastriană, protector al turmelor. Aici trebuie amintită și imaginea Venerei cu coarne, a Taurului, la arienii din India ea uneori este de genul masculin și este protectorul zeilor generației superioare a asurilor, a titanilor orientali și se numește Șucra.

Vechiul și misteriosul simbol al taurului. Cine este acest taur, simbolul zeului, a cărui esență încercăm să o pătrundem, și ce reprezintă el? Enciclopedia biblică vorbește despre zeul canaaneenilor Baal. „Baal sau Bal (Stăpînul)”, numele unei zeități păgîneenerate în Fenicia și Siria, iar inițial a fost numele zeității sub care unele popoare orientale vechi venerau soarele.

Fenicienii numeau soarele Baal-Samen, ceea ce înseamnă Zeul Cerurilor. Deoarece Baal era venerat în diferite forme în diverse țări, pentru precizie la numele Baal era adăugată și denumirea regiunii, ca de exemplu Baal-Gad, Baal-Peor și toate

numele se contopeau în unul comun – Baalam (3 Regii.18.18). O mulțime de locuri unde era venerată această zeitate și numărul mare de oameni care i se închinau vorbesc despre faptul cât de mult era răspîndită venerarea lui Baal. Baal, Bal sau Bel erau venerați de tripolienii, babilonienii, sirienii, cartaginezii și alte popoare... Baal și Astarta erau nume comune pentru toți zeii și zeițele Siriei, Palestinei și țărilor vecine. În epocile mai târzii, după cum afirmă istoricii, Baal era venerat în vechea Scandinavie și se presupune că și în insulele Britanice. Pînă în prezent în Irlanda și Vallis s-au păstrat multe obiceiuri și superstiții care amintesc de vechea închinare lui Baal. Această venerare era răspîndită în epocile străvechi nu doar la cartaginezi, care cu numele lui pe buze, conduși de Hannibal (a cărui nume era consacrat lui Baal) mergeau la luptă cu romanii, dar și la evrei. Confruntării dintre preoții lui Baal și Ilia pe muntele Carmil îi sînt consacrate mai multe strofe din Biblie.

Nu este corect să identificăm acest zeu cu răul, deoarece analogul lui celtic, Belen, este Apollo al grecilor, zeul luminii, al artelor și hiperboreilor, adică zeitatea venerată de troieni și căreia îi era consacrat oracolul de la Delfi. Acest zeu luminos se numea Febos „care nu-și taie părul”. În lumea slavă el era cunoscut ca Volos-Veles, zeul slavilor și volohilor din regiunea carpatică.

Simbolul taurului în arealul nostru carpato-dunărean, după cum am arătat mai sus, are o istorie veche. Originile sale, ca și originile cultului taurului se află în epoca neolitică, posibil chiar în una mai veche, așa-numita epocă preistorică a epocii atlantice.

După cum am subliniat mai sus, religia neolitică a vechii Europe cu cultul taurului este legată în primul rînd de cultura „vechii Europe”, iar aceasta, prin cultura Tripoliană, cultura Vincea, cu cultura Ciatal-Huyuk (7000 ani î.Hr.) din Anatolia,

care a precedat și a influențat cultura preceramică a lerihonului. În cultura Tripolie și Ciatal-Huyuk era pretutindeni răspândit cultul Marii Zeițe și a Taurului.

M.Eliade scria că zeitatea principală a religiei Ciatal-Huyuk – Marea-Zeiță a născut un fecior, sau mai degrabă un taur. Zeul suprem al acestei religii era Taurul, adesea reprezentat în chip antropomorf călare pe taur. Pretutindeni era întâlnită reprezentarea sînilor feminini și a cornului de taur, iar pe sigiliile acelei epoci apar scene de cult cu un altar înfrumusețat cu crani de taur, adică altarele erau ornate cu craniile zeilor.

O simbolică religioasă similară se întâlnește și în cultura sumeriană. În cultura Tripoliană de asemenea era răspândit cultul Taurului. Religia tripoliienilor se baza pe cultele fertilității și era legată de imaginea Zeiței-Mamă dătătoare de viață și soțului ei, taurul, analogul zeului celtic cu coarne, regele pădurilor care întruchipează tradiția puterii regale, simbol al căreia în vechea Europă era taurul.

Vasele tripoliienilor adesea erau ornate cu mînere de forma „... coarnelor de taur reliefate și capete stilizate de taur”, care erau simbol al zeității masculine. Este interesant faptul că în Tracia, unde trăiau triburile tracilor, urmași direcți ai culturii tripoliene, era o regiune Bistonia. Această regiune se afla în nord-estul Balcanilor și era vestită, după Strabon, grație taurilor (vezi Strabon. Geografia. Fragmentele cărții VII.43; Oppian. Cynegetica. 2. 160). Potrivit lui Varro „taurii absolut sălbatici trăiesc în număr mare în Dardania, Amedica și Tracia” (Varro. II. 1. 5).

Așadar, stema noastră moldovenească se bazează pe simbolul taurului-zimbru. Această continuitate frapează conștiința cercetătorului cointerestat. După multe secole el și astăzi este simbolul tradiției noastre de stat. Ce este el pentru

noi, care este esența și actualitatea sa? Aceasta nu este doar o imagine, este istoria noastră, drapelul nostru, arhetipul nostru, materializat în timp, este acel simbol, care ne unește spiritual cu Dragos, Bogdan Întemeietorul, Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare.

Este acel fir, care unește epocile, fir alcătuit din imagini și idei care alimentau conștiința lui Ștefan cel Mare și a tuturor Mușatinilor, a marilor cărturari de la Ureche și Neculce la Dimitrie Cantemir.

Vechea Moldovă, desigurile codrilor ei, nu erau pustii, aici trăiau oamenii. Nu erau mulți, pentru că adevărul se cunoaște întotdeauna în tăcere. Ei erau descendenții celor care credeau în simbol, ideea lui Veles, zeul-taur și păstrau cunoștințele date de acesta. Soarele păstrat de strămoși a fost și este soarele întrupat, taurul solar al bogăției, pentru că soarele este aurul celor săraci, este esența ființei celor care nu au intrat în sistem, sistemul concentric al acestei lumi. Acești oameni îl venerau pe Apollo-Belen, volohii liberi, copiii zeului Voloh, ultimii urmași ai dacilor liberi, copiii lui Gebeleizis (zeul dacilor). Aici Gebeleizis este Belez, adică Veles și Heb - zeului pământului. Supușii marelui rege Decebal care și-a immortalizat numele în lupta cu adoratorii lui Zeus-Jupiter. În numele lui Decebal, se conține particula Bal care în sanscrită este forța planetei. Secole la rând oștenii zeului pământului au trăit și creat în pace. Ei ne-au lăsat mitul, cunoștințele despre esența țării și de ce aici se află Chișinăul, Orașul Alb, mormîntul capului alb, a zeului Bel, unde îngerul coroanei păzește taina timpului în așteptarea zeului Baal, care neapărat se va întoarce aducînd oamenilor libertate și fericire. Se va întoarce în Dacia hiperboreană - Moldova creștină, într-o țară reînnoită a viitorului veac de aur, în țara urmașilor titanilor, creatorilor unei lumi noi, la codrii seculari, în micul templu al zeului taur, care a furat-o

cîndva pe frumoasa Europa. Noi vom păstra și de acum înainte acest pămînt sfînt, cîmpiile noastre, codrii și livezile, pămîntul nostru sfînt și patria noastră - Moldova.

6.2. Încoronarea domnitorilor Moldovei

În perioada fărămării tînărului stat moldovenesc, ceremonia de încoronare a domnitorilor Moldovei era o expresie a independenței și a suveranității domnitorului asupra teritoriului pe care-l conducea. Această autonomie și putere era exprimată prin titulatura domnitorului de „singur stăpînitor”. Domnul Moldovei se numea „singur stăpînitor a toată Țara Moldovei”.

Prin această titulatură și chiar prin ceremonia de încoronare, domnitorii Moldovei (de la Bogdănești la Mușatini), invocau moștenirea imperială bizantină. Titulatura „lo”, pe care o folosește și Ștefan cel Mare în Tetraevangheliarul de la Humor, arăta că domnitorul ocupa tronul din „mila lui Dumnezeu”. Titulatura domnitorilor moldoveni nu era precis stabilită. Ei nu se numea nici regi, nici împărați, ci erau pomeniți cînd ca voievozi, principii, cnezi, duci sau palatini. Cu toate acestea, ei aveau toate însemnele puterii regale.

În perioada de independență a Țării Moldovei, ceremonia de încoronare avea două momente: investirea (alegerea) domnitorului și încoronarea propriu-zisă.

Investirea domnitorului avea loc în cîmp, în afara cetății de scaun. Ștefan cel Mare a fost investit ca domn pe cîmpia numită „Dreptate”. La investire participau toți boierii, curtea domnească și toată oastea țării. Obiceiul de a organiza ceremonia într-un spațiu deschis și în afara cetății era moștenit de la Imperiul Roman, unde împărații erau numiți în afara zidurilor Romei, pentru ca apoi să intre în cetate ca împărați. Un moment deosebit de important al ceremonialului era ridica-

rea domnitorului pe scut, semn că oastea îi era loială și el avea din acel moment puterea supremă conducătoare.

Partea a doua și cea mai solemnă a încoronării era săvârșită în Catedrala mitropolitană. Ceremonia religioasă era desfășurată de mitropolit, înconjurat de toți episcopii, de mulți clerici, de sfatul domnesc și de curteni. Încoronarea presupunea ungerea cu mir a domnului și înmînarea însemnelor puterii: buzduganul, sceptrul și steagul domnesc. Ceremonia de încoronare se desfășura și ea după anumite reguli. Mitropolitul și clericii îl așteptau pe domn în fața bisericii, de unde îl duceau în procesiune pînă în Sfîntul Altar. Domnitorul era purtat apoi de doi episcopi în jurul Sfintei Mese de trei ori. Domnitorul îngenunchea cu capul plecat în fața Prestolului, era uns de mitropolit cu mir și i se citea rugăciunea de încoronare. După acest moment, în mijlocul bisericii, mitropolitul pune pe capul domnului coroana de aur, îi înmîna sceptrul sau buzduganul, iar împreună cu postelnicul îl urca pe domn în tron în biserică. Din acel moment, domnitorul era înzestrat cu toată puterea regală. La curtea domnească, toți supușii dădeau un jurămînt de credință față de acesta, iar la sfîrșitul ceremoniei poporul îl aclama pe domnitor.

Începînd cu secolul al XVI-lea, cînd domnitorii Moldovei au devenit supuși ai sultanilor otomani, ceremonia de învestitură nu se mai săvîrșea în țară, ci la reședința sultanilor din Istanbul. După acest moment, domnitorii n-au mai purtat coroana de aur, ci „cuca” sau „gugimaca”, care era o căciulă din blană cu o broșă de aur și pietre prețioase. Sultanul înmîna domnitorului, în semn de suveranitate, steagul turcesc verde cu semilună și două „tuiuri” (cozi de cal).

Ceremonia de încoronare a domnilor moldoveni la Istanbul era mai fastuoasă după ceremonia de numire a unui nou sultan. Domnitorul pleca de la Vlahserai (palatul vlahilor din

Constantinopol) spre reședința sultanului. Aici era întâmpinat de marele vizir, care îl înștiința de aprobarea sultanului și îl saluta cu noul titlu de domn. Domnitorul îmbrăca caftanul dăruit de sultan și cerea protecția acestuia pentru el și familia lui. Domnitorul primea de la șeful hergheliei imperiale un cal frumos împodobit, însoțit de o suită de o sută de cavaleri, 24 de ceauși (crainici) și patru alergători pedestri, care țineau scările calului. Domnul încăleca și, împreună cu suita, defila pe străzile Istanbulului până la biserica Patriarhiei Ecumenice. Clerul, în frunte cu Patriarhul Ecumenic, îi cântau Axionul, iar în biserică era uns cu mir. La ieșire era preluat de suita otomană și condus la Vlahserai. A doua zi urmau felicitările ambasadorilor străini, iar în a treia zi domnitorul Moldovei se înfățișa înaintea sultanului. Domnul intra cu capul plecat și îngenunchea în fața sultanului.

Sultanul îi înmîna cuca și îi dăruia un cal împodobit cu aur și pietre prețioase, un covor cu fire de aur și argint, o sabie și un buzdugan. Această ceremonie de învestire a domnitorului era o expresie a statutului de vasal al Moldovei față de Imperiul Otoman.

7. Despre unirea Republicii Moldova cu România

De-a lungul tuturor anilor de independență a Republicii Moldova, ba pe malul stîng, ba pe cel drept al Prutului s-a pus problema unificării celor două țări înfrățite. Atît în Republica Moldova, cît și în România există forțe politice care și-au stabilit drept una dintre principalele sarcini unirea Republicii Moldova cu România. În același timp, dacă intrăm în esența obiectivelor stabilite de politicienii respectivi, nu este vorba despre unire, ci despre aderarea Republicii Moldova la România în condițiile României și, în consecință, despre lichidarea completă a statului moldovenesc.

Despre necesitatea desfășurării unor negocieri nu se vorbește - unirea ar trebui să aibă loc repede, așa cum s-a întîmplat cu anexarea Basarabiei și Transilvaniei în 1918, precum și a Bucovinei de Nord în 1920. Conform legii „faptului împlinit”, care este invenția și mîndria diplomației românești.

În ciuda faptului că autoritățile oficiale ale României au recunoscut întotdeauna în cuvinte suveranitatea și independența Republicii Moldova, practic întreaga elită românească consideră problema aderării Moldovei la România o chestiune de timp. Acesta este motivul politicii de românizare a tot și a toate, pe care Bucureștiul a impus-o în mod insistent și sistematic în Republica Moldova de-a lungul tuturor anilor de independență a Republicii Moldova. Acesta este motivul pentru care Bucureștiul oficial, care are tratate corespunzătoare cu toate țările vecine, evită cu grijă orice negocieri legate de încheierea unui tratat de frontieră cu Republica Moldova, nerecunoscînd, de fapt, existența unei frontiere de-a lungul rîului Prut.

În același timp, elita statului vecin înfrățit nu poate înțelege și accepta faptul că unionismul nu are o bază politică în Republica Moldova, ceea ce se datorează mai multor factori principali:

- **Moldovenii** din Basarabia nu au văzut avantajele (ele nu au existat) pe care le-au obținut moldovenii de peste Prut în urma unirii cu Valahia și a traiului în România. În plus, nivelul de trai în Basarabia a fost întotdeauna mai ridicat decât în partea moldovenească a României.
- **Unirea** Moldovei cu Valahia la mijlocul secolului al XIX-lea a avut loc fără participarea moldovenilor basarabeni, dar aceștia au fost martorii românizării (deznaționalizării) moldovenilor de peste Prut și a degradării rapide a Moldovei românești, care este încă cea mai înăpoiată provincie a României;
- **Elita** moldovenilor din Basarabia nu s-a înțeles cu valahii cu privire la crearea unui stat comun numit România, nu a participat la acest proces și niciodată, pînă la anexarea forțată a Basarabiei la România în 1918, la nivel oficial nu i-a recunoscut pe moldovenii basarabeni drept români. Moldovenii basarabeni și liderii lor nu au niciun temei istoric și nicio obligație față de nimeni de a se numi români, au o puternică memorie etnică, sînt mîndri de numele națiunii și de numele limbii lor, transmițînd aceste cunoștințe urmașilor lor. Moldovenii din Republica Moldova își prețuiesc cultura și tradițiile naționale, se mîndresc cu ele, le dezvoltă și le popularizează, numindu-le exclusiv moldovenești;
- **În Republica Moldova**, printre cei care dețin pașapoarte românești nu există prea mulți români adevărați și, în consecință, unioniștii nu au o bază electorală largă;
- **Majoritatea** moldovenilor nu cred că vor avea o viață mai bună în România - nu există nicio bază istorică

pentru acest lucru. Moldovenii nu au încredere în români și din cauza comportamentului arogant al elitei românești, adesea slab educate și cu o înțelegere redusă a realităților din țara vecină. „Ne numesc frați, dar ne tratează ca pe oameni de mîna a doua”, este o opinie comună în rîndul moldovenilor despre comportamentul elitei românești. Unii politicieni români de la cel mai înalt nivel declară ură față de Republica Moldova (în paralel, evident, și față de locuitorii săi), în timp ce alții declară că moldovenii și limba moldovenească au fost inventate de Stalin;

- **Toate** acestea, precum și implicarea personajelor de la București, care încearcă să ne explice cine sîntem după naționalitate, provoacă la marea majoritate a moldovenilor iritare sau, în cel mai bun caz, zîmbet;
- **Moldovenii** cu studii superioare din Republica Moldova nu înțeleg această aroganță din partea românilor de la București, a căror cultură se bazează pe literatura clasică, muzica și tradițiile populare moldovenești. Această atitudine față de noi, moldovenii, din partea românilor determină o respingere a ideilor unioniste sau o indiferență totală față de acestea;
- **Elita** politică moldovenească nu vede niciun sens în unire și pentru că nu vrea să piardă puterea și recunoașterea internațională, dar acest motiv este secundar.

Astfel, unioniștii nu au o bază în Republica Moldova pentru realizarea Unirii.

Unionismul românesc nu are nici sprijin internațional, deoarece majoritatea țărilor europene, inclusiv Ucraina, nu sînt interesate de consolidarea României și, în plus, există poziția Rusiei, care prin conflictul transnistrean nerezolvat, precum și prin forțele politice pro-ruse din interiorul țării, continuă să influențeze procesele din Republica Moldova.

În prezent, circumstanțele sînt de așa natură, încît prelua-

rea Moldovei de către București este nerealistă, însă, dacă privim în viitorul îndepărtat, un astfel de dialog între elitele celor două țări este posibil, dar numai în condiții egale.

Pentru aceasta, statul român ar trebui să-și înceteze activitatea anti-moldovenească, iar elita românească – să se pregătească pentru discutarea unor compromisuri reale, după realizarea cărora este posibilă unirea celor două state frățești într-un viitor îndepărtat. Între unioniștii din cele două țări se propun a fi discutate următoarele teme:

- Numele națiunii constitutive a statului unit;
- Denumirea statului unit, corespunzător realităților istorice;
- Soluționarea problemei transnistrene;
- Structura statală a statului unit (federație, confederație...);
- Capitala statului unit;
- Sistemul fiscal;
- Repartizarea finanțelor statului între provincii;
- Uniuni și alianțe internaționale;
- Multe alte lucruri care trebuie rezolvate la început.

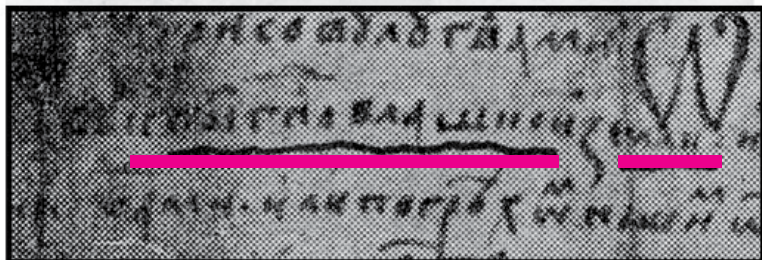
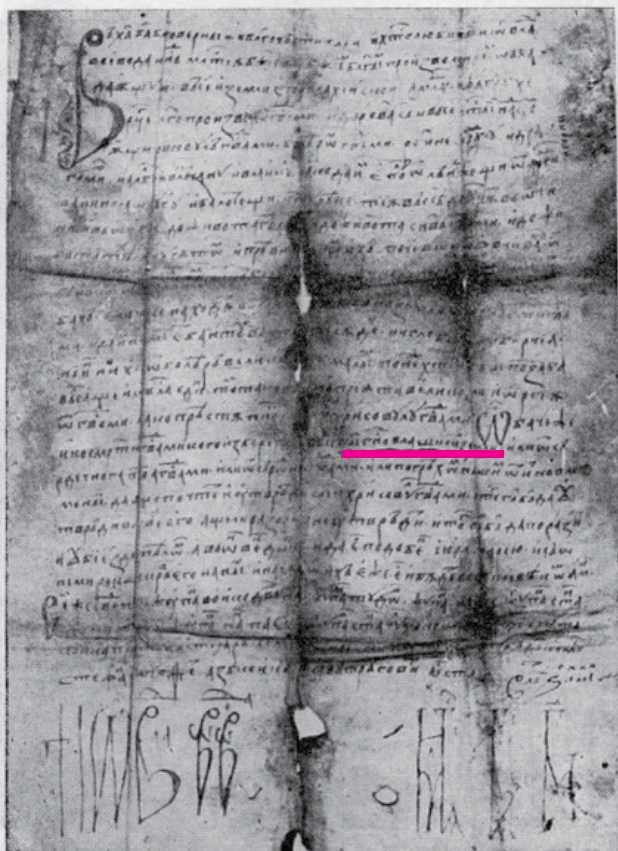
Timpul va arăta dacă elita românească este pregătită pentru un astfel de dialog, dar, între timp, problema unirii trebuie scoasă de pe agendă, iar relațiile dintre state ar trebui construite pe baza sprijinului reciproc și a cooperării, lăsând deoparte problemele controversate pînă la vremuri mai bune.

ANEXĂ

Documente istorice falsificate

Copiile documentelor Cancelariei Valahiei, unde în original este scris despre pământurile Ungrovlahie (numele țării Ungrovlahia), dar în traduceri în limba română, în ediția Academiei Române din 1953, țara se numește deja „Țara Românească”.

Doc. Nr. 92 (pag. 102—103)

1437. (6945) August 13, Târgoviște.

† In Hristos dumnezeu, binecredinciosul și binecinstitorul și de Hristos iubitorul, Io Vlad voevod și domn, din mila lui dumnezeu și cu bunăvoința lui dumnezeu stăpânind toată țara Ungrovlahiei, herțeg al Amlașului și Făgărașului. A binevoit domnia mea și am dăruit acest atotcinstit hrisov de față al domniei mele boierilor domniei mele, Voinea și Radul și Dragomir și Albul și Vâlcsan și Vlaicul, ca să le fie jumătate din Lânjești pe Argeș și Gornii și Aninoasa și Raugul și Balotești și Găureni. Acestea toate să le fie de ocină și de ohabă, cât va trăi domnia mea și cât vor trăi fiii domniei mele și cât vor trăi ei și nepoții lor și strănepoții lor, începând dela vama oilor, de vama porcilor, de vama stupilor, de găletări, de vinărici, de dijme, de cositul fânului, de talpe, de podvoadă și cărături și de toate, adică de slujbele mari și mici, câte se află în țara singur stăpânitoare și în stăpânirea domniei mele. Și să nu cuteze să-i turbure nici sudeț, nici globnic, nici birari, nici altul nimeni dintre boierii mari și mici, pentrucă cine i-ar împiedeca măcar cu un fir de păr, unul ca acela va primi mare rău și urgie dela domnia mea, ca un călcător al acestui hrisov al domniei mele.

Însă și după moartea domniei mele, pe cine va alege domnul dumnezeu să fie domn al Țării Românești sau din rodul inimii mele sau din rudele domniei mele sau, pentru păcatele noastre, din alt neam, dacă va cinsti și va întări acest hrisov al domniei mele și pe acela domnul dumnezeu să-l întărească în domnia lui; dacă va nimici și nu va întări și pe acela domnul dumnezeu să-l lovească și să-l ucidă aici cu trupul, iar în cel veac cu sufletul și să fie ase-

menea lui Iuda și lui Arie și cu acei cari au spus, sângele lui asupra lor și asupra copiilor lor, ceiace este și va fi în vecii vecilor, amin.

Aceștia sunt martorii: jupan Voico vornic, jupan Tudor, jupan Nanul, jupan Stanciul, fratele lui Mircea, jupan Nan Pascal, jupan Stanciul Hono, Dimitrie spătar, Coica primul vistier, Semen stolnic, Micle paharnic, Badea comis, Ștefan logofăt.

Eu, Coica, am scris, la Târgoviște, August 13, în anul 6945 <1437>.

† Io Vlad voevod, din mila lui dumnezeu, domn.

Arh. St. Buc., S.I., nr. 34.

Orig. slav, perg. pecete atârnată, căzută.

Cu două traduceri rom., una din sec. XVIII, cealaltă din 1901.

[illegible]

Владару. Свѣдѣнїе мѣри.
и коновѣдѣи мѣри дугрѣи кон
ура. Лѣт. 1. 1. 1.

<1419> Septembrie 29, Oradea Mare.

† Eu care sunt Sigismund, din mila lui Dumnezeu, împărat al Romanilor și rege al Ungariei, domn al Dalmației, al Cehilor, al Germanilor și al altor țări și al multor domnii. Cu a mea bună voie și dorință, am făcut și am dat aceasta tuturor celor ce trăiesc în țara Ungrovlahiei, care este Basarabească, la cererea lor, pentru care m'au rugat prin credinciosul lor popa Agathon, ca mănăstirile lor și toate bisericile și călugării și popii și toți oamenii cari trăiesc în acea țară să-și ție legea lor și să trăiască în credința lor, iar nouă să ne slujească cu dreptate. Pentru aceasta, am dat credința mea și tuturor celor cari țin de mine le dau de știre, ca și celor ce vor fi după noi: precum nici eu însumi, niciunul dintre ai noștri să nu aibă voie să-i turbure pentru credința lor și pentru legea lor, ci să fie liberi să rămâie întru aceasta și cum au fost până acum aceia să rămâie în veci.

S'a dat această carte la Oradea-Mare, luna Septembrie 19 zile, dela nașterea lui Hristos anul 1420²⁾, iar de când sunt rege al Ungariei, ani 32, iar de când sunt împărat al Romanilor, ani 10.

† Eu împăratul Romanilor, am spus cu limba mea să se dea această carte.

<Pe verso, slav, contimporan:> Cartea regală pentru credința: să-și ție toată Țara Românească credința și legea sa.

<Românește sec. XVIII:> A lui Sigismund crai pentru legea noastră. Hrisovul lui Sigismund crai pentru legea și credința norodului Țării Românești, dat prin Popa Agaton, la leat 1420 Sept. 29.

Arh. St. Buc., S. I., nr. 22.

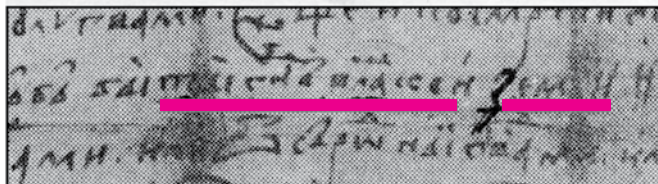
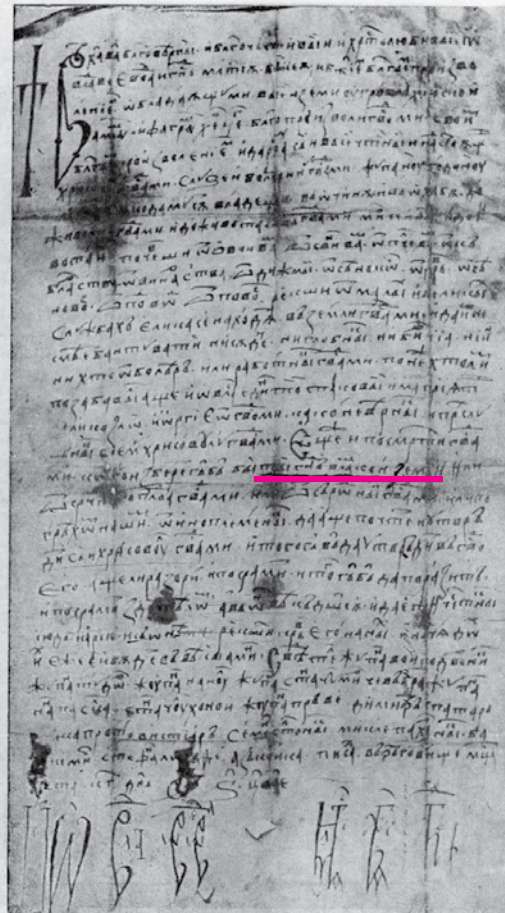
Orig. slav, perg., pecete aplicată, căzută.

Cu două traduceri rom., din sec. XVIII și din 1912.

Data greșită. Datat după itinerarul lui Sigismund.

¹⁾ data adaosă ulterior, de altă mână.

²⁾ Data a fost calculată greșit de un gramătic care aplică aci socoteala dela Septembrie a erei bizantine.

1437 (6945) August 23, Târgoviște.

† In Hristos dumnezeu, binecredinciosul și binecinstitorul și de Hristos iubitorul, Io Vlad voevod și domn, din mila lui dumnezeu și din bunăvoința lui dumnezeu stăpânind peste toată țara Ungrovlahiei, herțeg al Amlășului și al Făgărașului. A binevoit domnia mea cu a sa bunăvoință și am dăruit acest atotcinstit și de față hrisov al domniei mele slugii și boierului domniei mele jupan Bodin cu fiii lui, ca să-i fie Vlădeștii de ocină și de ohabă, cât va trăi domnia mea și cât vor trăi fiii domniei mele, Mircea și Vlad și cât vor trăi ei, începând dela vama oilor, de vama porcilor, de vama stupilor, de găletărit, de vinărit, de dijme, de cositul fânului, de copaci, de căratul fânului, de podvoade, de cărături, adică de slujbele mari și mici, câte se află în țara domniei mele. Și să nu cuteze să-i turbure nici sudeț, nici globnic, nici birari, nici nimeni dintre boierii sau dregătorii domniei mele, pentru că cine i-ar împiedica chiar cu un fir de păr, unul ca acela va primi mare rău și urgie dela domnia mea, ca un necredincios și neascultător al acestui hrisov al domniei mele.

Încă și după moartea domniei mele, pe cine va alege domnul dumnezeu să fie domn al Țării Românești sau din rodul inimii domniei mele sau din rudele domniei mele sau, pentru păcatele noastre, din alt neam, dacă va cinsti și va întări acest hrisov al domniei mele și pe acela domnul dumnezeu să-l întărească în domnia lui; dacă va nimici și va batjocori și pe acela domnul dumnezeu să-l nimicească și să-l batjocorească aici cu trupul, iar în cel veac cu sufletul și să fie părtaș cu Iuda și cu Arie și cu acei cari au spus, sângele lui asupra lor și asupra copiilor lor, ceiace este și va fi în veci, amin.

Martori: jupan Voico vornic, jupan Tudor, jupan Nanul, jupan Stanciul, fratele lui Mircea, jupan Nan Pascal, Stanciul Honoi, jupan Pârvu, Dimitrie spătar, Coica primul vistier, Semen stolnic, Micle paharnic, Badea comis, Ștefan logofăt.

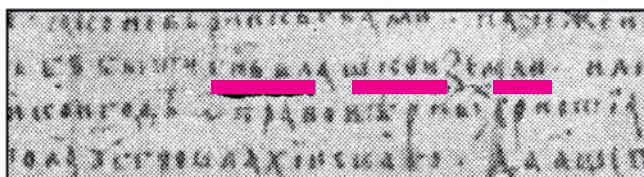
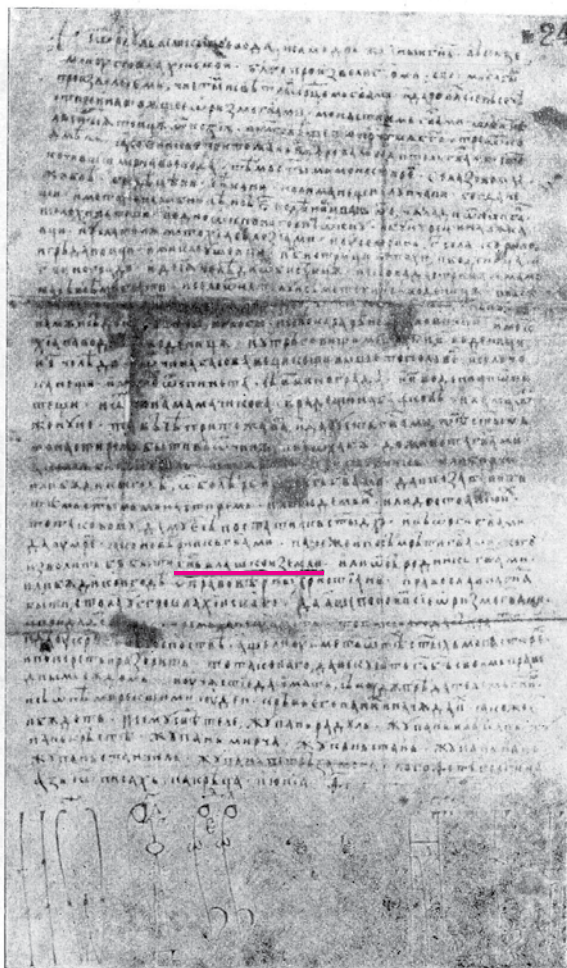
Eu, Coica, am scris, la Târgoviște, luna August 23 zile, în anul 6945 <1437>.

† Io Vlad voevod, din mila lui dumnezeu, domn.

Arh. St. Buc., S.I., nr. 35.

Orig. slav, perg., pecete atârnată, căzută.

Cu două traduceri rom., una din 1745, cealaltă din 1912.

<1421> Iunie 19, Creața.

† Io Radul mare voevod și domn singur stăpânitor a toată țara Ungrovlahiei. A binevoit domnia mea cu a sa bunăvoință, cu inimă curată și luminată a domniei mele și am dăruit această atotcinstită și de față poruncă a domniei mele mănăstirilor domniei mele, locașului sfintei troițe dela Cozia și al blagoveșteniei preacuratei maici a domnului, dela Codmeana, ca, câte a dat și a dăruit părintele domniei mele, sfântrăposatul Mircea voevod, acelor sfinte mănăstiri: satele numite Jiblea, Brădețeni, Secani, Călimănești, Lunceani, Bogdănești și metohurile dela Râmnic și cu 5 mori și iarăși 45 de sălașe de Ațigani și satul Hinătești și o ocnă la Ocna de Sus și Bucureștii pe Luncavăț și la Slatina metohurile cu vii și la Severin 3 sate, Curilo și Grădanovăț și Micleușevăț și la Bistrița metohul și moara și 3 vii și zece sălașe dela Bistrița și satul Vădaștrița și Mamina cu toate bălțile și satul Catolui cu metohul și cu moara și toate bălțile, începând dela Săpatul până la gura Ialomitei, la Dunăre, cu vama și cu dușegubine și gloabe și satul Cărăreni dela Ialomita și metohurile pe Vodna cu moară și la Târgoviște metohul și 2 mori și 10 sălașe și ocina lui Basea, Vețechești, mai sus de Topoloveni și satul Ciocănești și metohul dela Spinet cu 2 vii și 2 mori dela Pitești și ocina lui Mamacic și Rădești pe Bațcov și vama dela Genune, acestea toate le dă și le dăruiește domnia mea acelor sfinte mănăstiri să fie de ocină și de ohabă, cât va trăi domnia mea.

Și cine s'ar înecumeta sau sudeț sau globnic sau birari sau oricare dintre boierii și dintre slugile domniei mele, să împiedice acele sfinte mănăstiri sau oamenii lor sau averile lor, unuia ca acela să-i fie potrivit sfântul duh și să moară în urgia domniei mele ca un necredincios al domniei mele.

Deasemenea și după moartea domniei mele, pe cine va voi domnul Dumnezeu să fie domn al Tării Românești sau dintre rudele domniei mele sau fie oricine dintre dreptcredincioșii creștini să fie domn drept cinstitor al scaunului Ungrovlahiei, dacă va înnoi această poruncă a domniei mele și va mai adăuga mănăstirilor și nu le va lua, pe unul ca acela să-l păzească domnul Dumnezeu și să-l înțarească în domnie. Dacă va lua dela acele sfinte mănăstiri și va călca și va nimici, pe unul ca acela să-l încerce domnul Dumnezeu cu dreapta sa judecată și să aibă parte cu Iuda trădătorul domnului și cu acei Iudei cari au strigat, sângele lui asupra lor și asupra copiilor lor, precum este și va fi.

Și martori la aceasta: jupan Radul, jupan Vâlcân, jupan Cârstea, jupan Mircea, jupan Stan, jupan Nan, jupan Stanciul, jupan Petre Zamona, Gherghina logofăt.

Eu, Ion, am scris la Creața, Iunie 19 ...).

† Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu, domn.

Arh. St. Buc., S. I., nr. 24.

Orig. slav, perg., pecete timbrată, căzută.

Cu o trad. rom. din 1856.

Văleatul scris ulterior, e greșit. Datat după boierii martori.

**Limba moldovenească în documentele
Cămarilor Domnești, publicate în
ediția din 1951 a Academiei Române.**

1587 (7095) Februarie 24.

Suret de pe uricu vechiu sârbăscu dela Petriu v<oe>voda, din let 7095 <1587> Fev. 24.

Cu mila lui dumnezău, noi Petru v<oe>voda, domnu țării Moldo<v>ii. Deci domnia me am dat și am miluit pe sluga noastră, anumi Ili diiac, fiul Crimcoai din Suciavă, cu o siliste pustia anumi Ungurași, ce este pre apa Sucevii, fiindcă acel sat au fost drept domnesc din ocolul Sucevii. Deci, să-ș<i> facă el lui sat și să fii lui driaptă ș'aliasă moși<e> și fiilor lui și nepoților lui și strănepoților lui, cu tot hotarul și cu tot venitul în veci, de nimine ținută, nici apucată, pe unde din veci au fost hotar acelui sat din vremile celi vechi, fiindcă domnia me am văzut driaptă și credincioasă a lui slujbă cătră noi, la greutățile noastre, când au intrat în pământul nostru acei făcători de rău Căzaci.

Deci pentru aceia, domnia me i-am dat și l-am miluit pe dânsul, precum mai sus scriia.

Iar după viața noastră, pe cine va alege premilostivul dumnezău să fii domnu, iarăși să aibă a-i da ș'a-i întări lui cu întărituri tari, precum și domnia me.

Iar cine va îndrăzni să strice driaptă daniia și miluire noastră, acela să fii procler și treclet, anathima, miranatha, de domnul dumnezău cel ce au făcut ceriul și pământul și de precurata maica sa și de 12 apostoli și de 318 părinți dela săborul Nichiii și de toți sfinții. Și să aibă parte cu Iuda Scareot și cu trecletul Ariia și cu perdire a lui Dafot și a lui Aviron și cu străcăciune lui G<h>iezăr ș'a lui Titan, care esti diiavol pre prededesupt și cu Jidovii, care au luat singele lui Isus H<risto>s, fiul lui dumnezău, asupra lor ș'asupra fiilor lor, ca să aibă a da cu dânsii răspunsu înainte strașnicii giudecăți a lui Hristos, amin.

¹⁾ loc rupt în orig.

337

Și pentru aciasta nimene să nu să amestice la aciastă daniia a noastră și miluire, di-acum înaintea niciodinioară, în veci, înaintea aceștii cărții ai domnii mele.

Insuși domnul au poroncit.

Petru v<oe>voda.

A învățat Stroici mare log<o>f<ăt>.

Dumitru Filipov au scris.

De pe limba sârbăscă pe limba moldovenească s'au tălmăcit de mine. Ioniță Stămate căpit. de dărăbani.

1798 Apr. 10.

Acad. R.P.R., CCLXXIV/1.

Trad. rom.

Altă trad. rom. din 1818, la Arh. St. Iași, CCCXXXIX, f. 847.

1584 (7092) Mai 5, Iași.

Suret de pe ispisoc vechiu pe sârbie dela Petru v<oe>vod domnul țării Moldovii scris de Dămiian Cristeavici în Eș<i>, la let 7092 <1584> Mai 5.

Înștiințare facem prin aciașă carte a noastră tuturor cui vor căuta asupra ei sau o vor auză-o cetindu-să, precum că au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boerilor noștri ai Moldavii, a mari și mici, Solomiia, giupăniasa a răposatului Iosif Veveriță, cu mare jalobă și cu mare mărturie și cu migiaș<i> de pin pregiur și cu boeri și cu slugi a domnii mele, din curte domnii mele, zicând cum că dresurile ce li-au avut răposatul Veveriță cum și ia, de bastina și de slujăre pe a lor drepte ocini pe satul Cupciciul în țăn<u> Hotinului și cu heleșteu și cu moară și al patrăle parte din satul Posadnicii de pe Jăjiia, parte de din gios și cu loc de moară în Jăjiia, partea ce di mai sus numită a patra parte din Posadnici pe Jijia, parte ce din gios și cu loc de moară pe Jijia au fost cumpărat Iosăf Veveriță părcălabu, dela Tomșa Hrană, feciorul Anghelinii, feti Costii posadnic, nepotul dum<i>sali a lui Stan posadnicul, drept opt sute zloți tătărăști, din ispisoc de cumpărătură ce au avut dela Alexandru v<oe>vod, așijdere și pe acel mai sus numitul sat Cupciciul, în țăn<u> Hotinului și cu moară în Ciuhur, Veveriță el și li-au fost cumpărat dela Mărica, fata Hării ce au fost mare vor<ni>, nepoata lui Hărbur ce au fost părcălab de Hotin, drept șasă sute doăzeci zloți<i> tătărăști din ispisoc de cumpărătură ce au avut dela Alexandru v<oe>vod. Și din a cincea parte din satul Miceștii doao părți ce li-au cumpărat Veveriță dela Leul și dela sora lui, dela Sora, ficiorii Drulii, nepoții Iliei, ce li-au fost cumpărat din ispisoc ce au avut dela Alexandru v<oe>vod, drept cincizăci zloți<i> tătărăști și pe satul Ușereștii, în țăn<u> Lăpușnii și un vad de moară din Puriceni, din țăn<u> Eșului și pe un loc de pustietate de lângă Rădoae, în capătul cel din sus, la fântăna Frorinului, ce li-au fost cumpărat Veveriță dela Zbere, ficiorul Iliei și dela ruda

⁴⁾ în trad. din sec. XIX-lea: « Aldești ».

lui, dela Toader, ficiorul Florii și dela Ivan, ficiorul Oanții și dela ruda lor, dela Ieremiia, nepotul lui Mihăilă, drept trii sute zloți tătărăști, asemenea din ispisoc de cumpărătură ce au avut dela Alexandru v<oe>vod și pe satul Spinoasa, în țăn<u> Hărlăului și cu moară în Bahlui și pe al trăile parte din satul Vavatieștii în țăn<u> Hărlăului. Și acele dresuri au perit în zălile lui Ioan v<oe>vod, când și însăș Iosăf Veveriță au perit atunci.

Deci domnia me, văzând a ei ace mare jalobă și mare mărturie, cu migiaș<i> de pinpregiur, boeri și oșteni și curtezăni din curte domnii mele, noi așijdere și dela noi i-am dat și i-am întărit giupănesăi Solomiei Veverițoaii acele de mai sus numite ocini și sate, ca să-i fie ei ocine, ei și copilor ei, nepoților, strănepoților și prestrănepoților ei, cu tot venitul, nestrămutat niciodineoară, în veci.

Iar hotarul acelor de mai sus numite sate să le fie de din toate părțile după hotarul cel vechiu, pe unde din veci s'au apucat.

Și iarăși au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boerilor noștri ai Moldovii giupăniasa Solomiia Veverițoae, de a ei bună voia, de nimene sălătită, nici asuprită și au împărțit a sale drepte ocini și moșăi feciorilor săi, anume: lui Toader și lui Onciul și lui Grigorii și Florii și Nastasăii. Și s'au venit în parte lui Toader giumătate din satul Cupciciul, ce este în țin<u>t Hotinului și giumătate din heleșteu și din moară ce este în Ciuhur și al opta parte din sat din Posadnici, pe Jăjiia, în țin<u>t Eșului; iar în parte Onciului i s'au venit giumătate din satul Cupciciul, în țin<u>t Hotinului și giumătate din heleșteu și din moară pe Ciuhur și al opta parte din satul Posadnicii, pe Jăjiia, în țin<u>t Eșului; iar în parte lui Grigorii i s'au venit satul Ușereștii, în țin<u>t Lăpușnii, de pe Prut și giumătate dintr'un vad de moară din Puriceni, pe Jăjiia, în țin<u>t Eșului; iar în parte Florii i s'au venit o al triele parte din satul Vavatieștii, în țin<u>t Hărlăului și o giumătate dintr'un vad de moară din Puriceni, pe Jăjiia, în țin<u>t Eșului; iar în parte Nastasăi i s'au venit satul Spinoasa și cu moara pe Bahlui, în țin<u>t Hărlăului.

Deci noi, văzând a ei de bună voie împărțală fiilor ei, în viața ei, până când au fost vie, noi așijdere și dela noi, li-am dat și li-am întărit mai sus numițălor slugilor noastre acele de mai sus arătate ocini, cu tot venitul, lor și fiilor, nepoțălor, strănepoțălor și prestrănepoțălor lor, nestrămutat niciodineoară, în vecii vecilor.

Și iarăși au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boerilor noștri ai Moldaviei, a mari și mici, credinciosul sluga noastră Ionașco Dragsin fost pârcalab de Niamți și nepotul lui de frate, Toader Once și nepotul lor de frate Flore, că de nime săliț<i>, nici asupriți, ce de a lor bună voia și au dat toată parte unchiului lor, a lui Pavăl, câtă să va alege din satul Vavatieștii, slugii noastre lui Toader Veveriță diia cu.

Deci noi, văzând a lor de bună voie danie și întocmire, noi așijdere și dela noi i-am dat și i-am întărit slugii noastre, lui Toader Veveriță, toată parte lui Pavăl din satul Vavatieștii, ce să va alege, ca să fie lui și dela noi ocină, cu tot

venitul, lui și fiilor, nepoțălor, strănepoțălor prestrănepoțălor și la tot niamul, cine i să va alege mai aproape, nestrămutat niciodineoară, în veci.

Iar hotarul mai sus numitei ocini să-i fie de pin toate părțile după hotarul cel vechiu, pe unde din veci s'au apucat.

Și spre aciasta este credința domniei mele de mai sus numit, noi Petr<u>v<oe>vod și credința preiubițălor și din inimă a fiilor domniei mele, a lui Io Vlad v<oe>vod și a lui Ștefan v<oe>vod și credința tuturor boerilor noștri ai Moldoviei, a mari și mici.

Și spre mai mare tăria și întăritura tuturor acelor de mai sus scrise, am poroncit cinst<i>t credinciosului boerului nostru, dum<i>sale lui Stroiici mare log<o>f<ă>t, să scrie și pecetea noastră să o lege cătră aciastă adevărată carte a noastră.

Copie asămenea scoasă de pi suret tălmăcit din limba sârbască pe limba moldovească, din uric dela mai sus numit domnul Petr<u>v<oe>vod, de Ion Stamate pit., în Eși, la leat 1809 Iunii 10.

Arh. St. Iași, CDXVIII/8.
Copie rom. din sec. XIX.

<1575 Septembrie 1—1576 August 31> 7084.

Suretu scos moldoveneaste de pe un zăpis ce scrie pentru o parte de moșie din satul Dragomireștii, din leat 7084 <1575—1576>

Adecă eu Ileana, fata lui Lazoru, insumi eu mărturisescu cu acestu zăpis, precum am vândutu din partea Mălinii, a cincea parte, dreptu o sută de zloți și am vândut-o iarăși, Urătii, de bună voia mea, parte din satul Dragomireștii, însă care să va aleage parte mea. Și am vândut-o cu totu venitul.

Și au fostu tocmeala noastră înaintea Gonții din Dragomirești și a lui Ion Năsulea și a Cărstii Cărhan și a Găureanului, încă și înaintea a mulți oameni buni, înaintea Cărstii din Vadu și înainte altor bătrâni și tineri megeiași.

Și pentru mai mare încredințare, ne-am pus pecețile noastre, ca să să crează.

S'au tălmăcit zăpisul acesta de pe sârbie, moldoveneaste, de Procopie Ardarieviciu Golâescul uricariu domnesc și dascal domnesc, în cursul anilor, leat 1775 Iul. 4 zile.

Arh. St. Iași, CDXXXI/17.

Trad. rom.

1583 (7092) Noembrie 19.

Suret de pi o bucată de ispisoc vechiu, pe sârbie, dela ci domn nu să știi, fiind lipsă dintr'ânsul o a triia parte, scris de Cozma, dar unde nu să cunoaște, fiind rupt la locul acela, la let 7092 <1583> Noemv. 19.

<Eu, Petru voevod>, cu mila lui dumnezău, domn țării Moldavii. Precum au venit înaintia noastră și înaintia boerilor Moldovei slugile noastre Toader vâtav și Tălămbă și Ion, ... cu mari jalobă și cu mari mărturie și cu împregiurași <și din sus> și din gios, zicând că ispisocul ci l-au avut dela Tănărul Ștefan v<oe>vod ... pi o poiană ce-i în Vrance, ci să începi din Boureni, ... și de acolo... iar ei au perdut... pân... Munteni, în Vrancea... Ioan v<oe>v<od>... a lor bună mărturie și a megieșilor de prin pregiur, ... și mai din gios. Noi încă eșăjdere am dat și am întărit slugilor noastre... mai sus numitelor soțailor sale, ace mai sus numită poiană... să ste de faț<ă>.

Domnu<l> au poroncit.

Stroici mare log<o>f<ă>t au învățat și au iscălit.

De pe sârbie pe limba moldoviniască am tălmăcit la anul 1804 Ghen<a>r
7. Polc. Pavăl Debrici dela mitropolie.

S'au trecut supt nr. 1398.

Arh. St. Iași, Transport 1765, op. 2014, dosar 11, f. 287.

Copie rom.

1583 (7091) Mai 17, Iași.

[Suret de pe ispisoc vechiu pe sârbie dela Petr<u> v<oe>vod, scris de Goga, în Iaș<i>, din leat 7091 <1583> Mai 17].

Precum au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri a Moldovei, Drăghici, ficiorul lui Arvat *fost* comis, și de nime sălit nici asuprit, ci de buna voia lui, ș'au vândut driaptă a lui ocină și moșie din ispisoc ce l-au avut tatăl său Arvat dela bătrânul Petr<u> v<oe>vod, din a treia parte din Diașeni, a treia parte aceia o au vândut slugii noastre, Onului sulițaș, drept optzeci zloți tătărești. Și sculându-se sluga noastră Onul sulițașul, au plătit toț<i> deplin acei de mai sus arăta<i> bani 80 zloți tătărești, în mânuile lui Drăghici Arvat, denaintea noastră și denaintea boierilor noștri.

Deci, văzind noi aciasta de bună voia lor tocmală și deplin plată, noi încă așijdirea am dat și am întărit slugii noastre, Onului, acea de mai sus numită din

¹⁾ loc alb în text, urmează lista boierilor, deosebit, pe pagina următoare.

²⁾ până aici lista de pe pagina separată.

a treia parte din sat din Diașeni, a treia partea ca să-i fie lui și dela noi ocină și cumpărătură, cu tot venitul.

Și altul să nu se amestece.

Domnul au poruncit.

Stroici mare log<o>f<ă>t au învățat și au iscălit.

De pe sârbie pe limba moldoveniască am tălmăcit, la anul 1804, Iuli<e> 14, Polcov. Pavăl Debrici dela mitr<opolie>.

Acad. R.P.R., CLVII/30.

Trad. rom.

1586 (7094) Aprilie 13.

Suret scos moldovinești di pe uricul sărbăsc dila Pătru vodă, din let 7094 <1586> Apr. 13.

Noi Pătru vodă, cu mila lui dumnezeu, domnu țării Moldovii. Facem știre cu acest uric a domnii mele, tuturor cui să cadă a ști că iată au venit înaintea domnii mele și înaintea tuturor boierilor Moldovii noastră, sluga noastră Toader Biliciu vătavul și Ionașcu cu frații lui, anumi Ignat și Grozav, cu mare jalobă și cu multe și credincioase mărturii și dinpreună cu toți megieșii și înpregiurașii lor, zăcând că au avut ispoace dela domni, de danie, care au fost dela Alexandru vodă, pre un loc din pustiiu, în Ciulița ce Mare, la Fântâna Ciobanului în gura Părăului Adâncu și cu loc de moară în Ciuluc și cu loc de prisacă în Frasăni, care acum să numești satul Beliuciu, care ispoace s'au prăpădit în zălile lui Ion vodă, când au prădat Tătarii, încă și sângur Ion vodă au perit într'ace vremi.

Pentru aceia, dacă am văzut domniile me o mari jalobă ca aciasta și cu multe și credincioase mărturii și megieșii lor, rădicând cu sufletele lor și insumi domniile me m'am încredințat și i-am dat și i-am dăruit și dela noi, cu acest uric al nostru, ca să aibă a stăpâni și a ține acel loc ce s'au zăs mai sus, din pustiiu ce esti pe Ciulița ce Mare, la Fântâna Ciobanului, în gura Părăului Adâncu și cu loc de moară în Ciuluc și cu loc de prisacă în Frasăni, ca să-i fie și dela domniile me uric și moșii, cu tot venitul.

Însă acest loc din pustii, ce s'au zăs mai sus, cari acum să numești în sat în Beliuciu, pe acesta să-l stăpăniască în două: giuătate l-am dat domniile me numai lui Toader Beliuciu, iar ceialantă giuătate am dat-o lui Ionașcu. Și așa să le stăpăniască ei dinpreună și cu frații lor, anumi Ignat și Grozav și să le fie moșii în veci, lor și fiilor lor, nepoților și strănepoților lor și tot niam lor, ce să va alege mai aproape, neclătit, nestrămutat, niciodinioară în veci [în veci].

Iar hotarul celui de mai sus loc scris din pustiiu, în Ciulița ce Mare, la fântâna Ciobanului, în gura Părăului Adâncu și cu loc de moară în Ciuluc și cu loc de prisacă în Frasăni, care acum să numești satul Beliuciu, să le fie lor de priste tot hotarul și să stăpăniască după hotarile vechi, care au umblat din vechiu.

Aciasta esti credința domnii meli de mai sus scris, Pătru vodă și credința a preaiubitului fiu a domnii mele Ștefan vodă și credința boierilor Moldovii noastră: credința dum<nea> lui Vartic vor<ni> și credința dum<nealui> Irimie vor<nic> și credința dum<nealui> Buciom părcălabului de Hotin și credința dum<nealui> Căraiman și Dracsin părcălabii de Niamțu și credința dum<nealui> Luca și Miron părcălabii de Roman și credința dum<nealui> Andrii portariului de Suciavă și credința dum<nealui> Brut post. și credința dum<nealui> Nădăbaico spat. și credința dum<nealui> Iani vist. și credința dum<nea-

1554 (7062) Martie 20.

Suret di pi ispisoc vechiu sârbâsc dila domnu<l> Alixandru v<oe>v<o>d, din veleat 7062 <1554>, Mart. 20.

Cu mila lui dumnezău, noi Alecsandru v<oe>v<o>d, domn țării Moldovii. Înștiințare facem prin această carte a noastră tuturor cui vor căuta pre dânsa ori cetindu-s<e> o vor auzi-o, pentrucă au vinit înaintea noastră și înaintea boerilor noștri ai Moldavii Toadir Orbul, fiul Maricăi, nepot de fiu a lui Dragoș vor<ni>c, di a lui bună voi, di nîmi sălit, nici asuprit și au vândut a sa driaptă ocină și moșii, din privilegia ci au avut strămoș său Ion Săcară vor<ni>c și fratrii său Andriica, din întăritură dila moșu domnii noastre bătrânul Ștefan v<oe>v<o>d și din privilegia din întăritură ci au avut moșul său Dragoș vor<ni>c, aşăjdire și dila moșul domnii noastre bătrânul Ștefan v<oe>v<o>d, giunătați di sat, pe Tutova, anumi Băhnarii și giunătați di sat anumi undi au fost Liia, care acum să numești Vorniceni, pi aceleș li-au vândut lui Iosaf monahu, ce au fost log<o>f<ă>t, drept 350 galbini tătarești.

Și sculându-să Iosaf monahu, ci au fost log<o>f<ă>t și au plătit toți diplin pi acei di mai sus scriși bani, 350 galbeni tătarești, în mâinile lui Toadir Orbul, fiul Maricăi, nepot di fiu a lui Dragoș vor<ni>c, dinainte noastră și dinainte boerilor noștri.

Deci noi, văzând a lor di bună voi tocmală și plată diplin, noi aşăjdire și dila noi i-am dat și i-am întărit lui Iosaf monahu, ci au fost log<o>f<ă>t, acele di mai sus giunătați di sat, pe Tutova, anumi Băhnarii și giunătați di sat anumi undi au fost Liia, care acum să numești Vorniceni, ce să-i fie lui și dila noi uric și cu tot vinit, lui și filor lui, nepoților di fii, prestrănepoților și a tot niamul lui, cini i să va alegi mai di aproape, nestrămutat niciodinioară, în vecii vecilor.

Iar hotarul mai sus numiților giunătați<i> de sat din Băhnari, ci esti pe Tutova și giunătați di sat, anumi unde au fost Liia, ce să numești acum Vorniceni, să-i fii lui din tot hotarul căti pi în giunătați, iar di printr'alte părți, după hotarul cel vechiu, pe unde din vechiu au stăpănit.

Iar privielghia ci au avut el dila Petriu v<oe>v<o>d, pe giunătați di sat di pi Tutova, pi aceș au luat-o Gavril vor<ni>c, când i-au făcut lui strămbătați;

și apoi și-au făcut el privilegia di cumpărătură pi ace giunătați di sat . . . ¹⁾ și aceli privilegii a lui Gavril vornicul să n'aibă nicio legi, nici într'o giudecătorii, nici să să mai îndes<e> piste această privilegie a noastră, în ve<ci> vecilor.

Și spre aceasta esti credința domnii noastre di mai sus numit, noi Alexandru v<oe>v<o>d și credința tuturor boerilor noastre ai Moldavei, a mari și mici.

Și spre mai mare țăriia și întăritura tuturor acelor di mai sus scris<e>, am poruncit credincios boeriului nostru, d<umnea>lui Movila log<o>f<ă>t, să scrii și pecete noastră să o legi di această carte a noastră.

Din linba sârbască pe limba moldoveniască s'au tălmăcit de Ion Stamate pit<a>r în Iași, la 1820 Iulii 9.

Acad. R.P.R., Fondul Credit, dosar 1906.

Trad. rom.

Rezumat într'o listă de acte din 1850 la Arh. St. Buc., M-rea Răchitoasa X/44.

1584 (7093) Octombrie 21, Iași.

Suret de pe ispisoc vechiu pe sârbie, dela Petru v<oe>vod, domn țării Mold<o>v<ii>, scris în Iași, de Bilava diiac, din leat 7093 <1584>, Oct<o>m<vie> 21.

Iată domniia mea am dat și am miluit a noastră sfântă rugă, ce să numește măn<ă>stirea Gălata, unde este hramul înălțării a domnului d<u>mnezeu și mântuitorului nostru Iis<us> Hr<isto>, cu un sat anume Plopii, cu heleșteu, fiind satul acesta, anume Plopii, drept domnesc a nostru, pentru ca să-i fie cu tot venitul.

Iar hotarul acestui de mai sus numit sat Plopii și cu heleșteu, să fie începându-se dela Vadul cel de Piatră, pe costișă, păn<ă> la o movilă de lângă drum, unde este piatră și de acolo drept peste părauț țarinii la dial, unde este

265

piatră, de acolo în curmeziș, peste Spinoșiță în dial, la piatră și de acolo drept la gruiul Bancului, mai în sus de puțul Onii, în movila Cucorăi, unde este piatra; și de acolo drept unde să înpreună drumul Cotnarilor cu drumul cel mare, unde este piatră și de acolo tot drumul păn<ă> la Jijioara, în gura Lărgii; și iarăși tot Jijioara, în sus, păn<ă> în drumul Șipotelor și iarăși pe drumul acesta în sus, păn<ă> la părauț Iazerului și de acolo, tot părauț Iazerului în gios, păn<ă> la Vadul cel de Piatră, de unde dentru întâi s'au început hotarul.

Drept aceia, altul să nu să amestice, înpotriva cărții noastre aceștiia.

Însuși domnul au poruncit.

Stroici mare log<o>f<ă>t au iscălit.

De pe sârbie pe limba moldoveniască am tălmăcit la anul 1816 Avg<u>st în 16. Cliucer Pavăl Debrici.

Arh. St. Buc., M-reă Galata, I/1.

Trad. rom.

1576 (7084) Aprilie 1, Iași.

Tălmăcire di pi uric vechiu sârbăscu dela domnul Petru v<oe>vod, scris în Iaș<i> de Chirul, la anu 7084 <1576> April 1.

Petru v<oe>vod, cu mila lui dumnezău, domn țării Moldovii. Că iată au venit înainte noastră și înainte boerilor noștri Solomiia, fiica lui Ioan Vorontar și nepotu ei Gavril cu fratele său Ioan Vorontar și sora lor Agahii, fii Măricăi, fiicii lui Vorontar și *deasemeni* nepoata lor Ana și fratele ei Ieremiia Barbovschi, fiii Sofroniei, fiicii lui Vorontar, de a lor bună voia, de nimine îndemnați, nici săliți și s'au împărțit ei a lor între dânsii drepti ocini și moșii din dresuri de întărituri dela strămoșu nostru bătrănu Ștefan v<oe>vod și cu dresuri de împărțală dela Bogdan v<oe>vod și *deasemeni* cu dresuri de împărțală dela Ștefan v<oe>vod cel Tânăr și cu dresuri de măturii dela Petru v<oe>vod, satul Șerbiciani și giumătăti din Colobanți și cu loc de moară în Miletin și o a triia parte din Boureni și satul Prăjeni și cu loc de moară și satul Vasilăuții cu loc de moară. . . .') și satul Prisăcani și cu loc de moară.

Și s'au vinit în partea Solomiei, fiicii lui Ioan Vorontar') și Prisăcani și din a triile parte din Boureni, o a triile parte. Iar în parte nepotului ei, lui Gavril și a frățani-său, lui Ion Vorontar și a surorii lor, Agahiei, fii Măricăi, fiicii lui Vorontar, li s'au venit satul Prăjeni și Vasălovții și din a triiale parte din Boureni, o a triiale parte. Iar partea Anei și a frățani-său Ieremiia Barbovschi, fiii Sofroniei, fiicii lui Vorontar, li s'au venit satu Șerbiciani, cu loc de moară și giumătăti din Colobanți și cu loc de moară și din al treile parte din Boureni, o a triile parte.

Deci noi, văzând a lor de bună voia tocmală și împărțală, așjidire și dela noi e-am dat și le-am întărit mai sus arătaților slugilor noastre pe mai sus, scrisăle satele lor, ca să le fiia lor și de la noi, cu tot venitul. Și altul să nu să amesteci.

Domnul au zis.

Marele log<o>f<ă>t au învățat și au iscălit.

Din limba sârbască pe limba moldovinească am tălmăcit eu, Ioniță tălmăciu căpitan de dărabani, acum la 1802 Ghenar în 18, în Iaș<i>.

Acad. R.P.R., CXXXVII/264.
Trad. rom.

1580 (7088) Mai 26, Suceava.

Suret scos moldovenește di pre un ispisoc sirbesc dela Iancul voevod, din let 7088 <1580> Mai 26.

† Io Iancul voevod, cu mila lui dumnezeu, domnu pământului Moldovii. Dat-am aciașă carte a noastră, rugătorilor noștri călugări dela Niamțu, spre aceaia, ca să fie ei puternici și tari cu aciașă carte a noastră a ținea doasprezăce casă din satul Copanca și în iazeri și în gârle, cari li-au ținut și mai denainte.

Pentru aceaia, nimenia să nu cuteaze a-i opri pre ei, denainte a aceștiia cărți a noastre.

S'au scris în Suciavă.

† Domnul au zis.

† Murgu marele vornic ¹⁾ au învățat ș'au iscălit.

† Andronic <a scris>.

Arh. St. Buc., M-reă Neamț, LVIII/6.

Trad. rom. din sec. XIX.

Cu două copii rom. din 1812 și 1814.

1574 (7082) Martie 16, Iași.

Suret de pe ispisoc vechiu pe sârbie, dela Ioan v<oe>vod, domn țării Mold<o>-v<ei>, scris de Cârstea în Iaș<i>, din leat 7082 <1574> Mart 16.

Iată viind înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri a Moldovei Salomiia, giupăneasa lui Nădăbaicu *foșt mare vor<ni>c* și Măriica giupăneasa lui Anton *foșt vam<e>ș* și au stătut amândoaă la giudecată pentru satul Oțaleștii,

¹⁾ în loc de «ei».

ce-i în țin<u>t Tutovei, zicănd Măriica giupăneasa a lui Anton *vam<e>ș* că acest sat Oțaleștii l-au cumpărat Anton *vam<e>ș* dela Salomiia, giupăneasa lui Nădăbaicu *foșt vor<ni>c* de țară de gios drept una sută galbeni ungurești, dup<ă> moartea lui Nădăbaicu. Iar Salomiia giupăneasa lui Nădăbaicu au răspuns că ia, dup<ă> moartea boierului său, numitului Anton *vam<e>ș* niciun sat n'au vândut, iar Antoneasa au arătat denaintea noastră niști zapise, cum și niște cărți de mărturie.

Deci noi și cu tot sfatul nostru cercetând, am aflat adevărul că acest sat, așe dup<ă> cum au arătat denaintea noastră, Măriica Antoniasa, n'au fost vândut, ci au fost dat Anton acea sută de galbeni lui Nădăbaicu *mare vor<ni>c*, pentru ca să-l facă pe dânsul să fie *mare vam<e>ș*, dup<ă> cum i-au și isprăvit, de s'au și făcut. Apoi, dup<ă> moartea lui Nădăbaicu, numitul Anton cu șitetlăcuri și cu vicleșugul lui au luat satul, drept acea sută de galbeni ungurești...¹⁾ ce i-au fost lui datoriu ...¹⁾.

Și așe Măriica Antoneasă au rămas din toată legea, cum și direasile câte le-au arătat ia, le-am aflat toatea neadevărata și le-am stricat de istov. Iar Salomiia Nădăbăiceasa s'au îndreptat denaintea noastră și denaintea a tot sfatul nostru și s'au pus și fierăia, 12 zloț<i>, în visteriia noastră.

Drept aceia, de aicea înaintea numită Măriica Antoneasă și cu fiii ei, nici odinioară în veaci să nu aibă a mai trage la giudecată pe giupăneasa Salomiia Nădăbăiceasă pentru aciastă pricină înprotiva cartii noastre aceștia.

Domnul au poroncit.

Marele log<o>f<ă>t au învățat.

De pe sârbie pe limba moldoveniască, am tălmăcit la anul 1810 Ghen<a>r 24. Cliucer Pav<e>l Debrici.

Arh. St. Iași, CCXLVIII/8.

Trad. rom.

1552 (7060) Aprilie 9, Iași.

Suret de pe ispisoc vechi¹⁾ pe sârbie, dela Ștefan v<oe>vod, domnu țării Moldoviei, scris în Iași, de Isacu Pilatu diiacu, din leat 7060 <1552> Aprilii 9 zăli.

Înștiințare facem, prin acest<ă> carte a noastră tuturor cui vor căuta asupra ei sau o vor auzi cetindu-se, precum viind înainte noastră și înainte boierilor noștri a Moldaviei<i> sluga noastră Ioan Rodna și soru-sa Anușca și nepotul lor de soru Toma, ficioru lui Filip și iarăș nepotul lor de soru Lupeș Pozaru și surorile lui Anușca și Parasca, fii Stani și iarăș nemurile lor Necșă și nepoții lor de sori, Drăghia și Arpaș și Rusca, fie<i> Drăgușii și a nepoatei ei de frate, a Necșii, fetei Furdunci, toți nepoți a Bălinții Mândrăscăi, de buna voia lor, de nemi săliți, nici asupriți<i> și au împărțat între sâneș, drepte ocinile și moșiile lor, din ispisocu a moșului lor, a Bălinții Mândrăscăi, din danie ce au avut ei dela strămoșie noastră dela Ileeș și Ștefan v<oe>vozi și din dresă, ce l-au avut ei, dela nepotul¹⁾ domniei<i> meli, dela tânărul Ștefan v<oe>vod, adică dou<ă> sate pe pârâu Crasniei<i>, anume Glodenie și Bulgarie și alt sat, anume Muncelul.

Și s'au vinit, în parte lui Ioan Rodnie și surorii-sa Anușcăi și nepoților lor de sor<ă>, Tomie, ficiorul lui Filip și Lupului Pozaru și surorilor lui Anușca și Parascăi, ficeilor Stani, satul anumi Bulgarie și giunărate de sat din Muncel, giunărate ce din sus, despre Apus; iar în parte nemurilor lor, Necșiei și Drăghia și lui Arpaș și Ruscăi, ficeilor Drăgușii și nepoatei ei di frate Necșie, fetei Furdunie, s'au venit satul anume Glodenie și giunărate din Muncelu, parte ce din gios, despre Răsărit.

Deci, văzând noi aceste di bună voia lor tocmală și buna împărțală, noi încă și dela noi, asjidere, am dat și am întărit slugilor noastre lui Ion Rodnie și surorii-sa Anușcăi și nepotului lor de sor<ă> Tomi, ficiorul lui Filip și Lupului Pozaru și surorilor lui: Anușcăi și Parascăi, ficeilor Stani și nemurilor lor, Necșie și nepoților ei de soru, Drăghia și lui Arpaș și Ruscăi și nepoatei lor de frate Necșie, fetei Furdunie, aceli de mai sus zăsa sate anume Glodenie și Bulgarie și satul Muncelul, pentru că toate aceste să le fie lor, dela noi, uricu, cu tot nemul și lor și ficeilor lor, nepoților, strănepoților, preastrănepoților și la tot nemul lor, cini li să alegi mai de aproape, nestrămutat nici odineuare, în veci.

Iar hotarul acestor sate anume Glodenie și Bulgarie și Muncelul, despre toate părțile, să fie după vechiul hotar, pân<ă> unde s'au apucat din vecu.

Precum, spre aceasta iaste credința mai sus numitei domniei noastre Ștefan v<oe>vod și credința a preiubit frate a domniei<i> meli, Costandin și credința

¹⁾ în loc de văr.

a preiubit fiu a domniei<i> mele Petru și credința a tuturor boierilor noștri a Moldaviei<i> a mari și a mici.

Și spre mai mari țării și întărire tuturor acestor de mai sus scrisă, am zăș credinciosul boiarului nostru Lucaciu, mare logofet, să scrii și cătră adevărata carte noastră acesta, pecete noastră să legi.

De pe sârbie, pe limba moldovenească am tălmăcit, la anul 1813, Ghenar 25. Clucer Pavăl Debruș.

Acad. R.P.R., LXIII/87.

Trad. rom.

Altă trad. rom. cu ziua de 29 Aprilie, ibid., CXXXVII/271.

574

1590 (7099) Noembrie.

Suret de pe cartea veche *domnească* scrisă pe sârbie, dela Petru v<oe>vod din leat 7099 <1590> Noemvr.

Precum a venit înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri, Călina și soru-sa Sofica și de nime sălitate, nici asuprite, ș'au văzut a lor driaptă ocină și moșie, toată partea lor câtă să va alege din sat Zlătari, din ispisoc de cumpărătură ce-au avut strămoșul lor Vlașin dela Ștefan v<oe>vod, aceia o au vândut credincioasei slugii noastre, lui Paos vornicul, drept doasute zloți.

Deci sculându-se <sluga noastră, Paos vornicul>, au plătit deplin acei mai sus arătați bani.

Așijdere și dela noi am dat și am întărit credincioasei slugii noastre, lui Paos vornicul, ca să-i fie lui și dela noi cu tot venitul.

De pe sârbie pe limba moldoveniască, s'au tălmăcit la anul 1801 Fevr. 12, de plocov. Pavăl Debriț dela mitr<opolie>.

Arh. St. Iași, CCCL/83.

Copie rom. din sec. XX.

MOLDOVENII